

de Kinderombudsman.
wij laten van je horen

ALS JE HET ONS VRAAGT

Kinderrechtentour 2018

20 november 2018
KOM009/2018

ALS JE HET ONS VRAAGT
De Kinderombudsman op Kinderrechtentour
Den Haag, 2018

Marit Hopman
Alexandra de Jong

Inhoud

Voorwoord	5
1. Waarom deze Kinderrechtentour?	9
Over kinderrechten.....	9
De taken van de Kinderombudsman.....	10
De Kinderrechtentour in 2016.....	11
Leeswijzer	11
2. Dit hebben we gedaan	12
De vragenlijst	12
De werkbezoeken.....	14
Anne Frank Krant.....	16
Analyse van de antwoorden.....	16
3. Resultaten van de vragenlijst	19
Wie hebben de vragenlijst ingevuld?	19
Hoe ervaren kinderen hun leven?.....	22
Wat hebben kinderen verteld in de open vragen?	26
4. Werkbezoeken	31
Bijzondere levensverhalen.....	32
Belangrijke domeinen en thema's in alle werkbezoeken.....	32
Behoeften bij groepen kinderen	40
5. Conclusie en vervolgstappen	42
Wat wilden we weten?	42
Wat heeft de vragenlijst ons geleerd?	42
Wat hebben de werkbezoeken ons geleerd?.....	44
Eindconclusie: grote verschillen tussen kinderen, maar ze vinden hetzelfde belangrijk	46
Wat gaan we doen?	47
Bijlage 1. Kinderrechtentour 2016	49
Bijlage 2. Voorbeeld vragenlijst	51
Bijlage 3. Overzicht van alle werkbezoeken	58
Bijlage 4. Resultaten in tabellen en grafieken	60

Voorwoord

Bij mijn aantreden als Kinderombudsvrouw in 2016 nam ik mij voor om zo vaak mogelijk met kinderen te praten. Om van hen te horen wat er goed gaat in hun leven, wat hun zorgen zijn en hoe zij hun toekomst zien. En om hen te vragen wat zij vinden dat ik als Kinderombudsvrouw voor kinderen in Nederland moet doen.

Vanuit dit idee is de Kinderrechtentour ontstaan. Elke twee jaar reis ik met mijn team door Nederland om van kinderen te horen hoe het met ze gaat en wat zij vinden dat er moet veranderen voor kinderen. Ook vragen we kinderen om een online vragenlijst over hun leven in te vullen. Dit geeft ons een goed beeld van wat onder een grotere groep kinderen in Nederland speelt en welke onderwerpen onze speciale aandacht verdienen.

Niet alleen tijdens de Kinderrechtentour, maar ook daarbuiten spreken ik en mijn team regelmatig met kinderen. En toch... juist tijdens zo'n tour, waarbij de focus volledig ligt bij het verhaal van de kinderen en de pijnpunten in het beleid die zo gruwelijk doorwerken op hun leven, realiseer ik me tot in het diepst waar de sleutel voor verbetering ligt.

In een van de bezoeken tijdens de tour vertelde een meisje mij dat zij van jongs af aan was mishandeld door haar drugsverslaafde ouders. Er was hulpverlening in het gezin. Maar ondanks de drugs op tafel en de blauwe plekken op haar lijf, werd er niet ingegrepen. Op haar twaalfde liep ze weg van huis. Ze sliep in een papiercontainer. Pas na een paar dagen kwam haar school er achter dat er iets aan de hand was.

Verhalen zoals deze brengen mij tot een zekere nederigheid. Want in Nederland doen we heel veel goed. Maar er zijn kinderen die we hopeloos in de kou laten staan. Die we niet opmerken. Van wie we weggijken. Die een zwaar en hard leven hebben omdat ze te weinig gezien worden.

We doen het dus niet goed genoeg. Het moet beter. Wat vraagt dat van ons als volwassenen? Allereerst echte betrokkenheid, compassie en professionaliteit. En een integrale blik op wat een kind nodig heeft om echt iets aan zijn of haar situatie te kunnen doen. Alleen dan kunnen wij echt iets betekenen én verbeteren voor kinderen die het moeilijk hebben.

Ik ga aan de slag met wat de kinderen ons verteld hebben. Maar dat kan ik niet alleen. Als Kinderombudsvrouw zal ik u in de komende twee jaar laten weten hoe u kunt bijdragen aan een beter ontwikkelingsperspectief van kwetsbare kinderen en kinderen in kwetsbare situaties. Samen kunnen wij het verschil maken voor deze kinderen.

Ik wil alle kinderen die een bijdrage hebben geleverd aan de Kinderrechtentour enorm bedanken. De kinderen die tijdens de werkbezoeken hun verhaal met ons hebben gedeeld. En de kinderen die de moeite hebben genomen om onze vragenlijst in te vullen. Ook dank ik alle organisaties die onze vragenlijst hebben verspreid en de volwassenen die het mogelijk hebben gemaakt om met de kinderen te spreken.

Margrite Kalverboer
de Kinderombudsvrouw

De tour in beeld

Op de kernis met kinderen van de Rijdsende School in Weert

op bezoek bij scoutinggroep de Zwervers in Assen

Met de Kinderrechtentour reizen we het hele land door

In gesprek met kinderen van Extralent Kerobei, een school voor hoogbegaafde leerlingen in Blerick

In de klas met een leerling van Extralent Kerobei

Margrite met jongeren die geen vaste woonplek hebben

Bijzondere plek voor gesprek met jongeren van Jou Jongerenwerk

Margrite met scouts van scoutinggroep de Zwervers uit Assen

Op bezoek bij de jeugdopleiding van ADO Den Haag

In de winkel van zorginstelling Abrona

Met leerlingen van VSO Meerklank, een school voor voortgezet speciaal onderwijs in Zeist

scouts bij het kampvuur

1. Waarom deze Kinderrechtentour?

De Kinderombudsman houdt in de gaten of iedereen goed met kinderen omgaat. Bijvoorbeeld de regering, scholen, jeugdzorg en ziekenhuizen. Anders gezegd: De Kinderombudsman komt op voor de rechten van kinderen. Om dit goed te kunnen doen, moeten we natuurlijk wel weten wat er in Nederland onder kinderen speelt: wat gaat er goed, maar vooral; wat moet er voor hen verbeteren? Daarom organiseert de Kinderombudsman sinds 2016 om de twee jaar een Kinderrechtentour. Tijdens de Kinderrechtentour proberen we bij zoveel mogelijk kinderen informatie op te halen over hoe het met hen gaat. Zowel via een vragenlijst als door met kinderen zelf te praten. In dit hoofdstuk leggen we uit waarom we het belangrijk vinden om met kinderen te spreken en wat we met de tour willen bereiken.

Over kinderrechten

Alle kinderen in Nederland hebben rechten. Die rechten krijgen kinderen vanzelf als ze geboren worden. Al deze rechten staan in het Kinderrechtenverdrag. Dat is een lijst met afspraken waar bijna alle landen van de wereld hun handtekening onder hebben gezet. Ook Nederland.

In het Kinderrechtenverdrag wordt iedereen tot 18 jaar een kind genoemd. Kinderrechten gelden dus voor kinderen (tot 12 jaar) en jongeren (vanaf 13 tot 18 jaar). Wij zullen daarom in dit rapport verder ook spreken over 'kinderen'. Als de leeftijd van belang is, geven we dit duidelijk aan.

Kinderrechten zijn nodig om ervoor te zorgen dat kinderen een goed leven hebben en zich goed kunnen ontwikkelen. Kinderen hebben bijvoorbeeld recht op voldoende eten, kleding en een veilig huis om in te wonen. Maar ook om naar school te gaan en om geholpen te worden als ze ziek zijn of problemen hebben.

Ouders of verzorgers moeten in de eerste plaats zorgen dat kinderen krijgen waar ze recht op hebben. Als dat niet lukt, dan moet de overheid daarbij helpen. Bovendien kunnen sommige dingen niet goed door ouders of verzorgers geregeld worden. Ze hebben bijvoorbeeld geen invloed op hoe goed de scholen en ziekenhuizen zijn. Daarvoor is de overheid verantwoordelijk.

Het recht op leven en ontwikkeling en het recht op participatie

In het Kinderrechtenverdrag staat met een moeilijke zin dat *het belang van het kind een eerste overweging* moet zijn. Dit betekent dat als je een besluit neemt, je moet kijken naar wat het beste is voor het kind en dat andere belangen minder zwaar wegen. Als ouders gaan scheiden bijvoorbeeld moeten ze een heleboel afspraken maken over de kinderen. Bij al deze afspraken moeten ze kiezen wat het beste is voor het kind, terwijl ze als ze alleen aan zichzelf denken, ze misschien iets anders zouden willen kiezen.

Contact met de Kinderombudsman

Als je als kind denkt of vindt dat jouw rechten niet worden gerespecteerd, dan kunnen we advies geven over manieren waarop je voor je rechten kunt opkomen. Als je een goed idee hebt om kinderrechten te verbeteren, horen we dat ook graag! Ook volwassenen kunnen ons met klachten of vragen over kinderrechten bereiken. Als we denken dat een organisatie misschien kinderrechten geschonden heeft,

kunnen we een klacht verder onderzoeken. Soms tikken we organisaties op de vingers, maar we proberen ook mee te denken over een goede oplossing.

Wil je ons bereiken? Bel van maandag tot vrijdag tussen 12.00 en 17.00 uur het gratis nummer **0800 – 876 54 32**, of stuur een email naar ombudswerk@dekinderombudsman.nl.

Om te bepalen wat in het belang van een kind is, moeten kinderen zelf hun mening kunnen geven over wat zo'n beslissing in hun eigen leven betekent. Dit is belangrijk omdat kinderen het recht hebben op een zo goed mogelijk leven en een zo goed mogelijke toekomst.

Dit noemt het Kinderrechtenverdrag *het recht op leven en ontwikkeling*. Het recht om je mening te geven noemen we *het recht om gehoord* te worden of het recht op participatie. De mening van kinderen moet serieus genomen worden: er moet goed geluisterd worden naar wat het kind belangrijk vindt. Dan moet bekeken worden of dat ook goed is voor het kind. Wanneer het niet goed is voor een kind, dan moet dat goed uitgelegd worden aan het kind. Dat betekent dus niet dat altijd precies gedaan wordt wat kinderen willen. Maar wat ook de uiteindelijke beslissing is, kinderen hebben altijd het recht om mee te denken over de beslissing en op een goede uitleg van die beslissing.

De taken van de Kinderombudsman

Margrite Kalverboer is in april van 2016 begonnen als Kinderombudsvrouw. Ze doet haar werk niet alleen, ze werkt met een team van 14 mensen. Samen met Margrite vormen zij de organisatie 'de Kinderombudsman'. De organisatie heet dus de Kinderombudsman en Margrite zelf de Kinderombudsvrouw.

De Kinderombudsman komt op voor de rechten van kinderen. Het team werkt op verschillende manieren aan het verbeteren van de situatie van kinderen in Nederland. We adviseren mensen die contact met ons opnemen, doen onderzoek en geven voorlichting. Ook adviseren we de regering, de Tweede Kamer en allerlei andere organisaties over kinderrechten.

Deze taken staan allemaal in een speciale wet over de Kinderombudsman. In die wet staat ook dat de Kinderombudsman zoveel mogelijk rekening moet houden met de mening van kinderen zelf. Het recht op participatie geldt dus ook voor het werk van de Kinderombudsman.

Eigenlijk heel logisch: Margrite kan als Kinderombudsvrouw pas goed opkomen voor de belangen van kinderen als ze weet hoe het met hen gaat en wat zij belangrijk vinden.

Visie van de Kinderombudsvrouw

Sinds haar aantreden in 2016 kiest Margrite ervoor niet altijd zélf te bepalen aan welke onderwerpen de Kinderombudsman aandacht geeft, maar om hierover eerst met kinderen te praten. Kinderen zelf kijken vaak nét iets anders tegen problemen en oplossingen aan dan volwassenen. Margrite wil van zoveel mogelijk kinderen horen hoe het met hen gaat en wat er onder hen speelt. Ook wil ze weten wat de Kinderombudsman kan doen om hun situatie te verbeteren. Daarnaast

wil ze graag van kinderen weten of zij mee mogen praten in beslissingen over hun leven. En ook waarover zij graag mee zouden willen praten.

Op tour door Nederland

Van 1 tot en met 15 oktober 2018 is Margrite met haar team het hele land doorgereisd om met kinderen te spreken. We hebben ruim 80 kinderen uitgebreid gesproken op 10 verschillende plaatsen in Nederland. Al deze kinderen groeien onder bijzondere omstandigheden op, bijvoorbeeld omdat ze moeilijk leren, omdat ze met hun ouders rondreizen, of omdat er problemen thuis zijn. We hebben ook een vragenlijst op onze website gezet, die door 1701 kinderen is ingevuld. Al deze informatie gebruikt Margrite, samen met haar team, om te beslissen wat ze de komende tijd wil gaan doen voor kinderen in Nederland.

Caribisch Nederland

De Kinderombudsman houdt ook de rechten van kinderen op Bonaire, Sint-Eustatius en Saba in de gaten. Samen vormen deze eilanden Caribisch Nederland. In 2017 is er een rapport geschreven over de kinderen die Margrite toen gesproken heeft en de vragenlijsten die de kinderen daar hebben ingevuld. In 2019 zal Margrite deze eilanden wederom bezoeken. Ze zal dan ook weer met kinderen van Sint-Eustatius en Saba praten, maar vooral ook met veel professionals. Op basis van de informatie die Margrite en haar team in 2019 over Caribisch Nederland zullen krijgen, worden dan nieuwe plannen gemaakt voor dit deel van Nederland.

De Kinderrechtentour in 2016

In september en oktober van 2016 zijn Margrite en haar team ook op Kinderrechtentour gegaan. De Kinderrechtentour duurde toen zes weken. In die zes weken hebben Margrite en haar

team met meer dan honderd kinderen gesproken. Je kunt hierover lezen in het rapport over de Kinderrechtentour "Als je het ons vraagt". In **bijlage 1** vind je een korte samenvatting van de conclusies in 2016 en wat wij daar de afgelopen jaren mee hebben gedaan.

Leeswijzer

In dit rapport vertellen we wat we tijdens de Kinderrechtentour in 2018 gedaan hebben. We beschrijven wat kinderen ons verteld hebben en wat we met deze informatie willen gaan doen. In hoofdstuk 2 beschrijven we eerst hoe de Kinderrechtentour er dit jaar precies uitzag. Hoofdstuk 3 beschrijft de belangrijkste uitkomsten van de vragenlijst. In hoofdstuk 4 zetten we op een rij wat we tijdens onze werkbezoeken hebben gehoord van de kinderen. In hoofdstuk 5 staan onze belangrijkste conclusies. Hierin combineren we de informatie uit de vragenlijst met de informatie uit de werkbezoeken. Als we belangrijke veranderingen zien tussen de informatie die we nu hebben gekregen en de informatie uit 2016, dan zullen we dit noemen. In dit laatste hoofdstuk beschrijven we ook waarmee we in de aankomende jaren aan de slag gaan.

2. Dit hebben we gedaan

Ook bij de Kinderrechtentour in 2018 wilden we van zoveel mogelijk kinderen horen hoe zij hun leven ervaren en wat wij voor hen kunnen doen. In dit hoofdstuk vertellen we hoe we dit hebben gedaan. We geven uitleg over de vragenlijst die we hebben gebruikt en hoe we die hebben verspreid onder kinderen. Ook vertellen we met welke groepen kinderen we persoonlijk wilden praten en waarom. Aan het einde beschrijven we hoe we de werkbezoeken hebben aangepakt en hoe we alle informatie hebben geanalyseerd.

De Kinderrechtentour draaide dit jaar om drie grote vragen:

1. Hoe gaat het met kinderen in Nederland? Wat vinden ze belangrijk in hun leven?
2. Wat vinden kinderen belangrijk voor hun eigen toekomst en die van andere kinderen in Nederland?
3. Wat kan de Kinderombudsman doen om de situatie van kinderen te verbeteren?

Om een zo duidelijk mogelijk antwoord op deze vragen te krijgen, hebben we voor de volgende opzet gekozen: We hebben online een vragenlijst opengesteld voor kinderen in Nederland. Daarnaast zijn we op werkbezoek gegaan bij specifieke groepen kinderen. Via de vragenlijst konden alle kinderen in Nederland hun mening geven. Door de werkbezoeken konden we ook een aantal langere gesprekken voeren over het leven van die kinderen.

De vragenlijst

We hebben online een vragenlijst opengezet. Een online vragenlijst is een goede manier om zoveel mogelijk kinderen te bereiken. Een vragenlijst invullen kost minder tijd dan bijvoorbeeld je laten interviewen of aan een groepsgesprek meedoen. Bovendien heeft bijna iedereen thuis een computer of een

smartphone. Kinderen die hun mening wilden geven, konden dat zo op een makkelijke manier doen.

We hebben dit jaar twee versies van de vragenlijst online gezet: één voor kinderen tussen de 8 en 12 jaar en één voor jongeren tussen de 13 en 18 jaar.¹ In 2016 bleek namelijk dat veel kinderen tussen de 8 en 10 jaar halverwege de vragenlijst stopten met het invullen van de vragenlijst. Mogelijk was de manier waarop de vragen gesteld werden te moeilijk voor deze groep kinderen. Daarom hebben we dit jaar in de vragenlijst voor 8 tot 12 jaar makkelijkere taal gebruikt. De vragenlijsten zijn verder helemaal hetzelfde.

Bovendien hebben we voor zowel kinderen als jongeren de vragenlijst die in 2016 is gebruikt een beetje aangepast. We vonden het belangrijk dat kinderen iets meer uitleg kregen over kinderrechten en over waarom wij deze vragen stellen. We hebben daarom filmpjes toegevoegd, waarin kinderen uitleg geven over de vragen en de kinderrechten die daarbij horen.

¹ De vragenlijst is alleen voor de 'oudere' kinderen (8 tot 18 jaar) in Nederland. Voor kinderen onder de 8 jaar sluiten andere methoden van onderzoek beter aan. We hebben ze daarom in dit onderzoek niet meegenomen.

De volgorde van de vragen is daardoor een klein beetje veranderd.

De vragenlijst kon anoniem ingevuld worden. Dit betekent dat we niet naar namen hebben gevraagd. Een voorbeeld van de vragenlijst die we gebruikt hebben vind je in **bijlage 2**.

De vragenlijst bevat verschillende vragen die meten hoe het met kinderen in Nederland gaat. Veertien vragen gaan over de omgeving waar kinderen in opgroeien. Bijvoorbeeld over de veiligheid thuis en in de buurt, structuur en regels thuis en contact met vrienden. Dit zijn de zogenaamde omgevingsvoorwaarden. Deze voorwaarden zijn uitgebreid getest in andere onderzoeken. Daardoor weten we dat deze voorwaarden echt iets zeggen over hoe geschikt de omgeving van een kind is voor een fijne jeugd en een goede ontwikkeling.² De volledige lijst van omgevingsvoorwaarden staat in het blauwe kader op de volgende pagina.

Als de 14 voorwaarden goed of voldoende zijn dan heeft een kind waarschijnlijk een fijne kindertijd en jeugd, en groeit hij of zij op in een stimulerende en veilige omgeving. Wanneer een voorwaarde matig of onvoldoende is, kan dit een negatieve invloed hebben op het leven van een kind. Hoe meer voorwaarden niet in orde zijn, hoe zorgelijker dit is.³

Naast de 14 voorwaarden hebben we kinderen ook gevraagd een rapportcijfer te geven voor hun leven. Ook hebben we ze gevraagd om voor ons op te schrijven welke dingen het leven fijn maken en

welke dingen beter zouden kunnen. Deze vragen zijn zogenaamde 'open vragen': vragen waarbij je niet uit verschillende antwoorden kan kiezen, maar zelf een antwoord kan opschrijven.

Ook hebben we gevraagd wat kinderen belangrijk vinden voor de toekomst, voor zichzelf maar ook voor andere kinderen in Nederland. En wat zij zelf zouden veranderen als zij Kinderombudsman of Kinderombudsvrouw waren. De antwoorden op deze vragen geven een goed beeld van welke onderwerpen kinderen belangrijk vinden en wat wij als Kinderombudsman kunnen aanpakken.

Omdat wij ook graag iets meer wilden weten over of kinderen al mee mogen praten en mee mogen beslissen over zaken die voor hen belangrijk zijn, hebben we hier ook een vraag over gesteld. Kinderen konden hierbij aangeven waar ze over *willen* meebeslissen, en of dat nu al *mag*. Bijvoorbeeld thuis, op school of in hun buurt.

Verschillende groepen

Een aantal vragen was bedoeld om meer te weten te komen over de situatie van de kinderen die onze vragenlijst invulden. Bijvoorbeeld de leeftijd, het geslacht en de woonsituatie. We hebben gevraagd of ze naar school gaan en in welke provincie de kinderen wonen. Op deze manier konden we iedereen die de vragenlijst heeft ingevuld opdelen in groepen. Jongere kinderen kunnen andere dingen belangrijk vinden dan pubers, en kinderen in een dorp ervaren misschien andere problemen dan kinderen in een stad.

Als Kinderombudsman willen we juist aandacht besteden aan kwetsbare kinderen in de samenleving, bijvoorbeeld kinderen die thuis weinig geld hebben of veel problemen hebben. Maar ook kinderen waarvan ouders op een vervelende manier gescheiden zijn,

² Margrite heeft in haar vorige baan als wetenschapper aan de Rijksuniversiteit Groningen veel onderzoek gedaan naar de 14 omgevingsvoorwaarden. Een wetenschappelijke uitleg staat in het volgende boek: M. Kalverboer & E. Zijlstra (2006). Het belang van het kind in het Nederlands recht, Voorwaarden voor ontwikkeling vanuit een pedagogisch perspectief. Uitgeverij SWP: Amsterdam.

³ Dit wordt uitgelegd in het boek dat hierboven genoemd is.

kinderen die een lichamelijke ziekte hebben, kinderen die een diagnose hebben en jeugdhulp krijgen, of kinderen die naar een school voor speciaal onderwijs gaan. Ook kinderen die gevlucht zijn uit een ander land vallen hieronder.

In de vragenlijst konden kinderen daarom aanvinken of ze bij één of meerdere van deze groepen horen. Op die manier kunnen we voor elk van die groepen heel specifiek kijken wat voor hen belangrijk is.

Verspreiden van de vragenlijst

Tussen 13 september en 3 november 2018 heeft de online vragenlijst open gestaan op onze website. We hebben op verschillende manieren aandacht gevraagd voor de vragenlijst. Bijvoorbeeld via social media: Facebook, Instagram en Twitter.

Ook hebben we verschillende jongerenorganisaties gevraagd de vragenlijst onder hun leden te verspreiden. Zo heeft bijvoorbeeld de Nederlandse Jeugdraad de vragenlijst verspreid onder al haar leden. Maar ook organisaties als LOC (die betrokken zijn bij kinderen in de jeugdzorg) en Speaking Minds (voor kinderen die te maken hebben met schulden en armoede).

Met wie hebben we gesproken?

Met:

- Jongeren die op straat leven
- Kinderen met een eetstoornis
- Kinderen die hoogbegaafd zijn
- Leerlingen op een school voor speciaal onderwijs
- Kinderen die trainen om profvoetballer te worden

... En met nog veel meer kinderen!

Zelf hebben we tijdens de werkbezoeken flyers uitgedeeld met informatie over de vragenlijst en waar die te vinden waren.

De werkbezoeken

Margrite wilde tijdens de werkbezoeken kinderen spreken die opgroeien onder bijzondere omstandigheden en die ze in de afgelopen twee jaar nog niet of weinig heeft gesproken. Ze wilde van deze groepen graag horen hoe het met hen gaat en wat zij belangrijk vinden. Er zijn 11 werkbezoeken geweest. De complete lijst met organisaties en groepen die we bezocht hebben staat in **bijlage 3**. Om een indruk te krijgen: zie het blauwe kader.

We spraken altijd met de kinderen zelf. Ook hebben we soms met volwassenen gesproken, zoals ouders, leraren en hulpverleners.

Tijdens de werkbezoeken draaide het gesprek steeds om de drie hoofdvragen van de Kinderrechtentour: Hoe gaat het met kinderen, Wat ze vinden ze belangrijk voor de toekomst en Wat kan de Kinderombudsman doen om de situatie te verbeteren? Van elk gesprek hebben we een verslag gemaakt. Daarin beschreven we de antwoorden die de kinderen op de drie hoofdvragen van de Tour gaven. Ook staan in deze verslagen beschreven welke specifieke problemen deze kinderen ervaren, en wat zij als mogelijke oplossingen daarvoor zien.

Alle 14 omgevingsvoorwaarden

1. Verzorging

- Genoeg te eten en te drinken
- Genoeg kleding
- Genoeg slaap
- Een dokter wanneer het nodig is

2. Veiligheid bij jou in huis

- Je voelt je veilig bij jou thuis
- Er wordt bij jou thuis geen geweld gebruikt
- Er wordt bij jou thuis geen drugs gebruikt
- Er wordt bij jou thuis niet gescholden

3. Liefde en aandacht van jouw ouders of opvoeders

- Je voelt je door hen begrepen
- Ze hebben tijd voor je als je ze nodig hebt
- Je hebt een goede band met ze

4. Structuur, regels en ondersteuning

- Op een vaste tijd opstaan
- Elke dag naar school gaan
- Er zijn afspraken en regels waar jij je aan moet houden
- Er is iemand die je helpt als dat nodig is

5. Het goede voorbeeld krijgen van jouw ouders of opvoeders

- Ruzie wordt uitgesproken
- Ze leggen dingen uit als je iets niet snapt
- Ze zorgen goed voor zichzelf en anderen
- Ze hebben werk of doen vrijwilligerswerk

6. Interesse van je ouders of opvoeders in wat jij belangrijk vindt

- Je kunt je verhaal bij ze kwijt
- Ze luisteren naar jouw ideeën en wensen
- Je kan met iemand praten als je problemen hebt
- Je mag zelf kiezen wat je op een dag wilt doen

7. Opvoeding

- Er is altijd goed voor je gezorgd
- Er staat altijd iemand voor je klaar
- Je hebt contact met volwassenen die langere tijd voor je hebben gezorgd en belangrijk zijn voor je (bijvoorbeeld familieleden of pleegouders)

8. Veiligheid in de buurt

- Je voelt je veilig
- Er is weinig ruzie in de buurt
- Er wordt niet vaak ingebroken
- Er is geen crimineel gedrag
- Er hangen geen vervelende mensen of jongeren rond

9. Respect

- Je wordt niet anders behandeld door andere kinderen (bijvoorbeeld door je geloof of hoe je eruit ziet)
- Je hebt het gevoel dat anderen rekening houden met wie jij bent
- Je hebt het gevoel dat je dezelfde kansen krijgt als andere kinderen

10. Andere volwassenen bij wie je terecht kunt

- Behalve je ouders of opvoeders zijn er andere mensen die jou helpen.
- Je kunt bij familieleden, burens, leraren of andere mensen terecht als je vragen hebt of extra hulp nodig hebt
- Je zit bij een sportclub of vereniging

11. School en vrije tijd

- Je vindt het niet vervelend om naar school te gaan
- Je krijgt op school genoeg hulp en steun, zodat je goed kunt leren
- Je krijgt de kans om in je vrije tijd de dingen te doen die je leuk vindt of waar je goed in bent

12. Contact met vrienden

- Je doet graag leuke dingen met je vrienden
- Je kunt goed met je vrienden opschieten
- Je voelt je begrepen door hen
- Ze houden rekening met wie jij bent

13. Het goede voorbeeld krijgen van mensen die jij kent

- Kinderen en volwassenen die jij kent zorgen goed voor zichzelf en voor anderen en helpen elkaar graag
- Kinderen en volwassenen die jij kent behandelen elkaar met respect
- Kinderen en volwassenen die jij kent hebben een positieve invloed op je

14. Zekerheid in je leven

- Je hebt vertrouwen in je toekomst
- Je woont langere tijd op één plek (niet vaak verhuisd)
- Als er iets verandert dan wordt dat met jou besproken
- Je bent niet plotseling van school gewisseld
- Er zijn geen grote dingen gebeurd in je leven die je moeilijk of vervelend vond

Anne Frank Krant

In dit rapport hebben we ook informatie meegenomen die we al eerder dit jaar via de Anne Frank Krant van kinderen hebben gekregen.

De Anne Frank Krant is een krant voor basisschoolleerlingen die één keer per jaar verspreid wordt. De Anne Frank Krant heeft als belangrijk doel dat basisschoolleerlingen het verhaal van Anne Frank en de Tweede Wereldoorlog leren kennen. De krant wordt ieder jaar verspreid onder 10 000 basisschoolleerlingen. In 2018 is Margrite geïnterviewd door de Anne Frank Krant. Het interview ging over de kinderrechten.

Omdat in 2016 weinig basisschoolleerlingen de vragenlijst van de Kinderrechtentour hadden ingevuld, wilden we graag meer informatie over deze jonge groep kinderen. In samenwerking met de Anne Frank Krant hebben we daarom basisschoolleerlingen gevraagd de vragenlijst in te vullen: Wij hebben de vragenlijst van 2016 opnieuw online open gezet en de Anne Frank Krant heeft aandacht gevraagd voor de vragenlijst. Na deze oproep hebben 56 kinderen de vragenlijst ingevuld. Dat geeft ons meer informatie, maar dit aantal is te laag om een eigen rapport over te schrijven. Daarom hebben we besloten de resultaten van de Anne Frank Krant-oproep mee te nemen in dit rapport over de Kinderrechtentour 2018.

Analyse van de antwoorden

De vragenlijst

Om de vele verschillende antwoorden van kinderen tot een geheel te maken, hebben we de antwoorden bekeken en met statistische testen onderzocht. Statistiek is een onderdeel van de wiskunde waarmee

informatie wordt onderzocht en resultaten kunnen worden uitgelegd. Hieronder vertellen we wat we precies hebben gedaan en welke statistische methoden we hiervoor hebben gebruikt.

Representativiteit

Kinderen hebben zelf gekozen om de vragenlijst in te vullen. Hierdoor kan het zijn dat bepaalde groepen kinderen over- of ondervertegenwoordigd zijn. Dit betekent dat bepaalde groepen kinderen die de vragenlijst hebben ingevuld groter of kleiner zijn, dan in heel Nederland. Bijvoorbeeld heel veel meisjes en maar weinig jongens.

Met behulp van een statistische toets⁴ hebben we gekeken of de groep die heeft meegedaan op bepaalde kenmerken overeenkomt met alle kinderen in Nederland. We hebben gekeken naar de kenmerken: geslacht, leeftijd, type onderwijs en provincie.

De omgevingsvoorwaarden

De antwoorden op de 14 omgevingsvoorwaarden zijn *onvoldoende*, *matig*, *voldoende* en *goed*. In plaats van vier antwoordmogelijkheden, wilden we voor de analyse graag twee antwoordmogelijkheden om in één oogopslag te kunnen zien of de omgevingsvoorwaarde goed of slecht is beoordeeld. Daarom hebben we de antwoorden *matig* en *onvoldoende* de score 0 gegeven (niet in orde) en de antwoorden *voldoende* en *goed* de score 1 (in orde). Als je de scores op de 14 omgevingsvoorwaarden vervolgens bij elkaar optelt krijg je een totaalscore, waarbij de score 14 betekent dat alle omgevingsvoorwaarden in orde zijn en waarbij 0 betekent dat geen van de omgevingsvoorwaarden in orde is.

⁴ Een chi-kwadraattoets.

We hebben de totaalscore van de 14 omgevingsvoorwaarden, het rapportcijfer voor hun leven, de scores op de gezinssituatie en de omgevings situatie verder bekeken. Ook hebben we de scores op de 14 afzonderlijke omgevingsvoorwaarden berekend. We hebben gekeken naar de gemiddelden van de antwoorden en naar hoe groot de verschillen tussen de antwoorden zijn.⁵ Bijvoorbeeld of er verschillen zijn op deze scores tussen jongens en meisjes of verschillen tussen jonge kinderen en oudere kinderen.

Gezinssituatie en omgevings situatie

De 14 omgevingsvoorwaarden zijn verdeeld in zeven voorwaarden die over de situatie in het gezin⁶ gaan en zeven voorwaarden die over de sociaal en culturele omgeving⁷ gaan. Onder het gezin verstaan we alles wat er thuis bij ouders of opvoeders gebeurt. Onder sociaal en culturele omgeving valt de brede buitenwereld waarin kinderen naar school gaan, sporten, spelen en te maken hebben met andere volwassenen en leeftijdsgenoten. Omdat sociaal en culturele omgeving een erg lang woord is verkorten we dit tot omgevings situatie. De situatie in het gezin noemen we de gezinssituatie.

Wanneer de scores op deze voorwaarden bij elkaar genomen worden krijg je twee sub-schalen: één voor de gezinssituatie en één voor de omgevings situatie. Met behulp van een statistische toets⁸ hebben

⁵ Dit noem je de spreiding.

⁶ 1. Verzorging, 2. Veiligheid bij je ouders of opvoeders, 3. Liefde & aandacht van jouw ouders of opvoeders, 4. Structuur, regels en ondersteuning, 5. Het goede voorbeeld krijgen van jouw ouders of opvoeders, 6. Interesse van je ouders of opvoeders in wat jij belangrijk vindt en 7. Opvoeding.

⁷ 8. Veiligheid in de buurt, 9. Respect, 10. Andere volwassenen bij wie je terecht kunt, 11. School en vrije tijd, 12. Contact met vrienden, 13. Het goede voorbeeld krijgen van mensen die jij kent en 14. Zekerheid in je leven.

⁸ Een factor analyse.

we gecontroleerd of deze verdeling in sub-schalen gemaakt kan worden.

Ook hebben we met een statistische toets⁹ gekeken of er op een van de twee sub-schalen (gezinssituatie en omgevings situatie) opvallend hoger wordt gescoord dan op de ander.

Verskillende groepen

In de vragenlijst konden kinderen aangeven of ze thuis weinig geld of problemen hadden, of ze een lichamelijke ziekte hadden, of ze jeugdhulp krijgen, of hun ouders op een vervelende manier zijn gescheiden, of ze naar een school voor speciaal onderwijs gaan en of ze gevlucht zijn uit een ander land.

Door deze antwoorden zijn kinderen in deze zeven groepen te herkennen. We wilden graag weten of de kinderen in deze groepen een ander rapportcijfer hebben gegeven voor hun leven dan de andere kinderen. Dit wilden we ook graag weten over de totaalscore op de 14 omgevingsvoorwaarden. We hebben dit onderzocht met een statistische toets.¹⁰

Samenhang tussen omgevingsvoorwaarden en het cijfer

We hebben gekeken of de 14 omgevingsvoorwaarden samenhangen met het cijfer dat kinderen geven voor hun leven met een statistische toets.¹¹ Dit hebben we ook gedaan voor de sub-schalen gezinssituatie en omgevings situatie.

Open vragen

De vele verschillende antwoorden op de open vragen zijn zoveel mogelijk in categorieën ondergebracht. De categorieën zijn gekozen door eerst 100 willekeurig uitgekozen antwoorden op de

⁹ De gepaarde t-toets.

¹⁰ De ongepaarde t-toets.

¹¹ Spearmans rho

vragen *Wat gaat er goed? Wat kan er beter in je leven?, Wat vind je belangrijk voor de toekomst?* en *Wat zou je doen als je Kinderombudsman of -vrouw was?* te bekijken en de verschillende thema's waar de antwoorden over gaan op te schrijven. Om zeker te zijn dat alle antwoorden van kinderen in deze categorieën passen, hebben we de categorieën getest op 300 willekeurige antwoorden per vraag. Toen dit goed bleek te passen hebben we alle antwoorden in deze categorieën ingedeeld.

Vervolgens hebben we gekeken naar het aantal antwoorden per categorie en welke categorie het meest is genoemd.

De werkbezoeken

Van elk werkbezoek is een verslag geschreven over wat de kinderen ons allemaal verteld hebben. Om een goed overzicht te kunnen krijgen van de onderwerpen die door de kinderen genoemd zijn, hebben we stukken tekst gemarkeerd met een onderwerp¹². Sommige stukjes tekst gingen bijvoorbeeld over het contact met vrienden. Andere stukjes tekst gingen over wachtlijsten in de jeugdzorg of het contact met ouders. Op deze manier hebben we alle verhalen kunnen markeren met 20 codes. Daarna konden we heel makkelijk optellen welke codes het meest belangrijk waren en of er verschillen waren tussen de verschillende kinderen die we gesproken hebben. Ook hier hebben we gekeken naar kinderen in een kwetsbare situatie.

¹² Dit hebben we gedaan met een computerprogramma dat hier speciaal voor gemaakt is. Voor geïnteresseerden: MAXQDA2018.

3. Resultaten van de vragenlijst

In dit hoofdstuk vertellen we wat kinderen in de vragenlijst hebben geantwoord en wat dit zegt over hoe zij hun leven ervaren. Ook zetten we op een rij welke onderwerpen de Kinderombudsman volgens kinderen moet aanpakken.

Wie hebben de vragenlijst ingevuld?

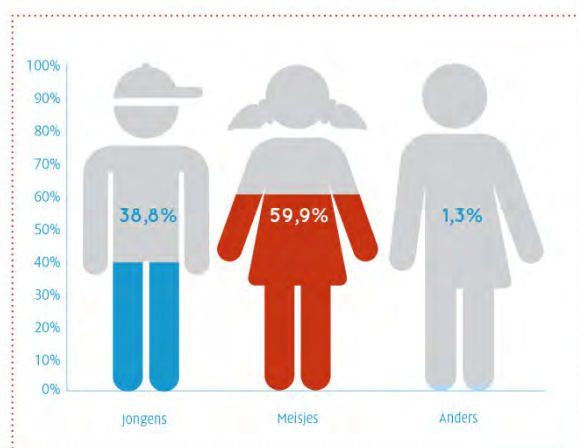
Van 13 september tot 3 november 2018 heeft de vragenlijst opengestaan. In die tijd hebben 2626 kinderen de vragenlijst geheel of gedeeltelijk ingevuld. In april en mei 2018 is de vragenlijst van de Anne Frank krant door 56 kinderen ingevuld. Samen zijn dat 2682 kinderen.

Voor sommige kinderen was de vragenlijst te lang, zij hebben de vragenlijst niet helemaal afgemaakt. 1701 kinderen hebben de belangrijkste vragen¹³ ingevuld.

Vanwege de korte tijd tussen het sluiten van de vragenlijst en het uitbrengen van dit rapport was het niet mogelijk de resultaten van alle 1701 kinderen te bekijken en daar een rapport over te schrijven. Op 29 oktober zijn we daarom de resultaten gaan bekijken van de kinderen die op dat moment de belangrijkste vragen hadden ingevuld. Dit waren 956 kinderen. De resultaten in dit hoofdstuk gaan dan ook over deze groep kinderen.¹⁴

De vragenlijst kon worden ingevuld door kinderen van 8 tot en met 18 jaar. De

resultaten in dit hoofdstuk gaan dan ook alleen over deze leeftijdsgroep. In het blauwe kader op de volgende bladzijde kun je meer lezen over de representativiteit van de onderzochte groep kinderen.

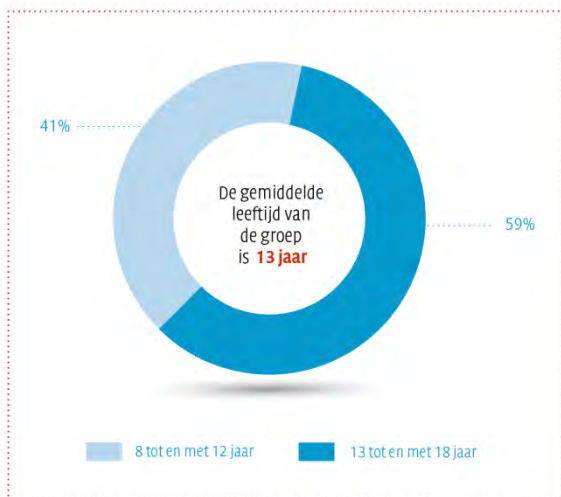
Grafiek 1: geslacht

In **grafiek 1** is te zien dat meer meisjes (60%) de vragenlijst hebben ingevuld dan jongens (39%). Ook heeft 1% van de kinderen aangegeven zich anders te voelen. Zij voelen zich niet helemaal meisje en ook niet helemaal jongen.

De gemiddelde leeftijd van de kinderen is 13 jaar (zie **grafiek 2**). Ongeveer 41% van de groep heeft een leeftijd tussen de 8 en 12 jaar en 59% tussen de 13 en 18 jaar.

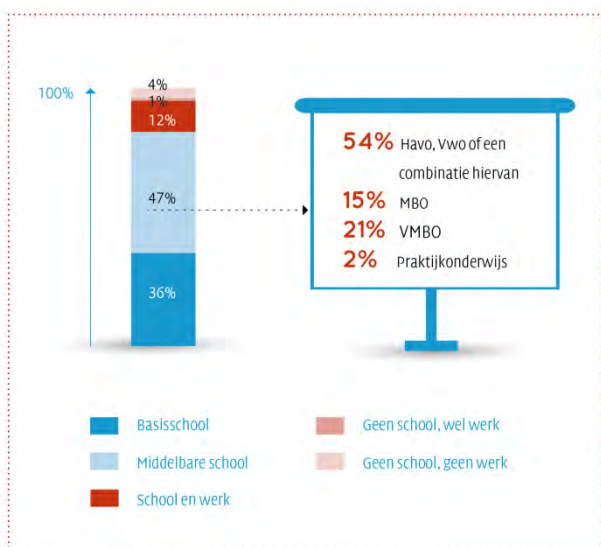
¹³ Voor de Kinderombudsman zijn de vragen over de 14 omgevingsvoorwaarden en het cijfer van het leven de meest belangrijke vragen. Dit betekent dat de 1701 kinderen in ieder geval deze vragen hebben ingevuld. Dit betekent niet dat ze helemaal tot het einde van de vragenlijst zijn gekomen. Bij de open vragen verschillen de aantallen. Dit geven we bij de betreffende resultaten aan.

¹⁴ In 2019 zullen we verder onderzoek doen naar de totale data die is verzameld. De resultaten van de 745 kinderen die nu niet zijn meegenomen, worden hierin meegenomen.

Grafiek 2: leeftijd

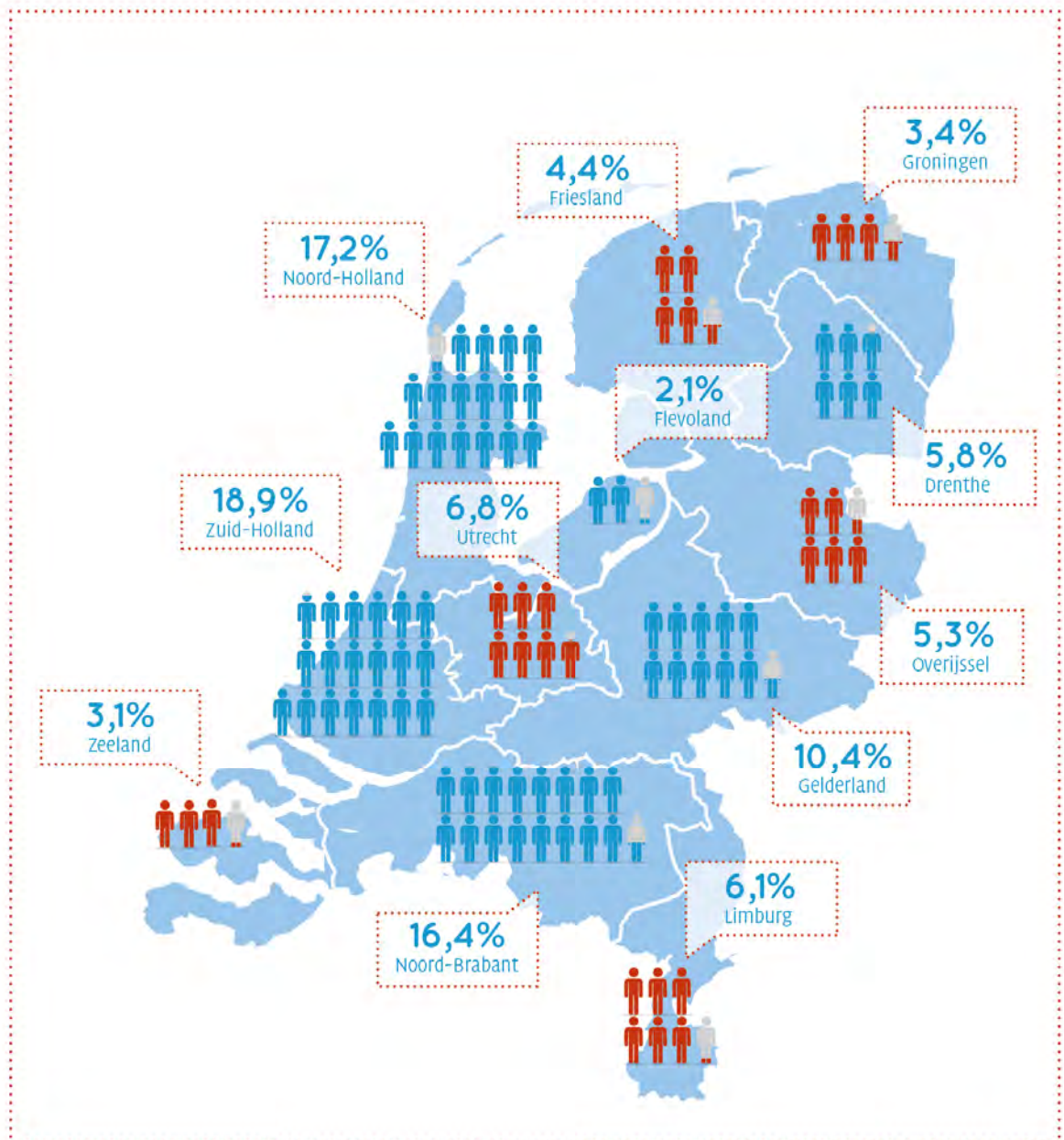
Zoals in **grafiek 3** te zien is, gaan bijna alle kinderen naar school. De meesten van hen (47%) gaan naar een vorm van voortgezet onderwijs of MBO en 36% gaat naar de basisschool. Sommige kinderen gaan niet naar school: 4% gaat niet naar school en hebben ook geen werk. 1% van de oudere kinderen gaat niet naar school, maar werkt wel. Van de kinderen die naar het voortgezet onderwijs gaan; volgt 54% HAVO of VWO, 15% zit op het MBO, 21% op het VMBO en 4% volgt praktijkonderwijs. Ongeveer 4% gaat al naar het HBO of WO.

Grafiek 3: onderwijs

De meeste kinderen (71%) wonen bij beide ouders. Een deel woont alleen bij moeder (11%) of alleen bij vader (3%) en 10% woont afwisselend bij vader en moeder. Daarnaast woont 3% niet bij hun ouders. Zij wonen in een pleeggezin of in een instelling. De optie 'anders, namelijk' is door 2% van de kinderen ingevuld. Hier geven zij aan dat ze zelfstandig, op kamers of samenwonen. Ook wordt het (gedeeltelijk) wonen bij familie genoemd.

De kinderen die de vragenlijst hebben ingevuld wonen door heel Nederland. In **grafiek 4** op de volgende bladzijde, is te zien uit welke provincies de kinderen komen.

Grafiek 4: aantal kinderen per provincie

Zeggen onze resultaten iets over alle kinderen in Nederland?

De groep kinderen is op basis van leeftijd en onderwijs een goede afspiegeling van de populatie kinderen (8 tot en met 18 jaar) in Nederland, maar niet op geslacht en provincie. Daarvoor zitten er te veel meisjes in onze groep en er zijn te weinig kinderen die in het midden en het oosten van Nederland wonen. Dit maakt dat de resultaten van de vragenlijst niet representatief zijn voor alle kinderen in Nederland. Onze bevindingen gelden dus niet voor alle kinderen van 8 tot 18 jaar in Nederland. Wel krijgen we zo een idee van wat kinderen willen en kunnen we besluiten verder onderzoek te doen om precies uit te zoeken wat er aan de hand is.

Kinderen waar we extra aandacht aan besteden

Naast de hiervoor genoemde achtergrondinformatie hebben we de kinderen ook gevraagd of zij te maken hebben met bepaalde omstandigheden, zoals te weinig geld thuis of gescheiden ouders. In **tabel 1** is te zien dat 304 kinderen in een of meerdere kwetsbare groepen vallen.

Hoe ervaren kinderen hun leven?

De 14 omgevingsvoorwaarden

Aan de hand van de scores op de 14 omgevingsvoorwaarden kunnen we zien hoe het gaat met de kinderen die de lijst hebben ingevuld. Gemiddeld zijn 12 omgevingsvoorwaarden voldoende of goed beoordeeld. Bij ongeveer de helft van de kinderen (51%) zijn alle 14 voorwaarden voldoende of goed. Bij 20% zijn 13 voorwaarden in orde en de rest (29%) van de kinderen heeft aangegeven dat er 12 of minder voorwaarden in orde zijn.

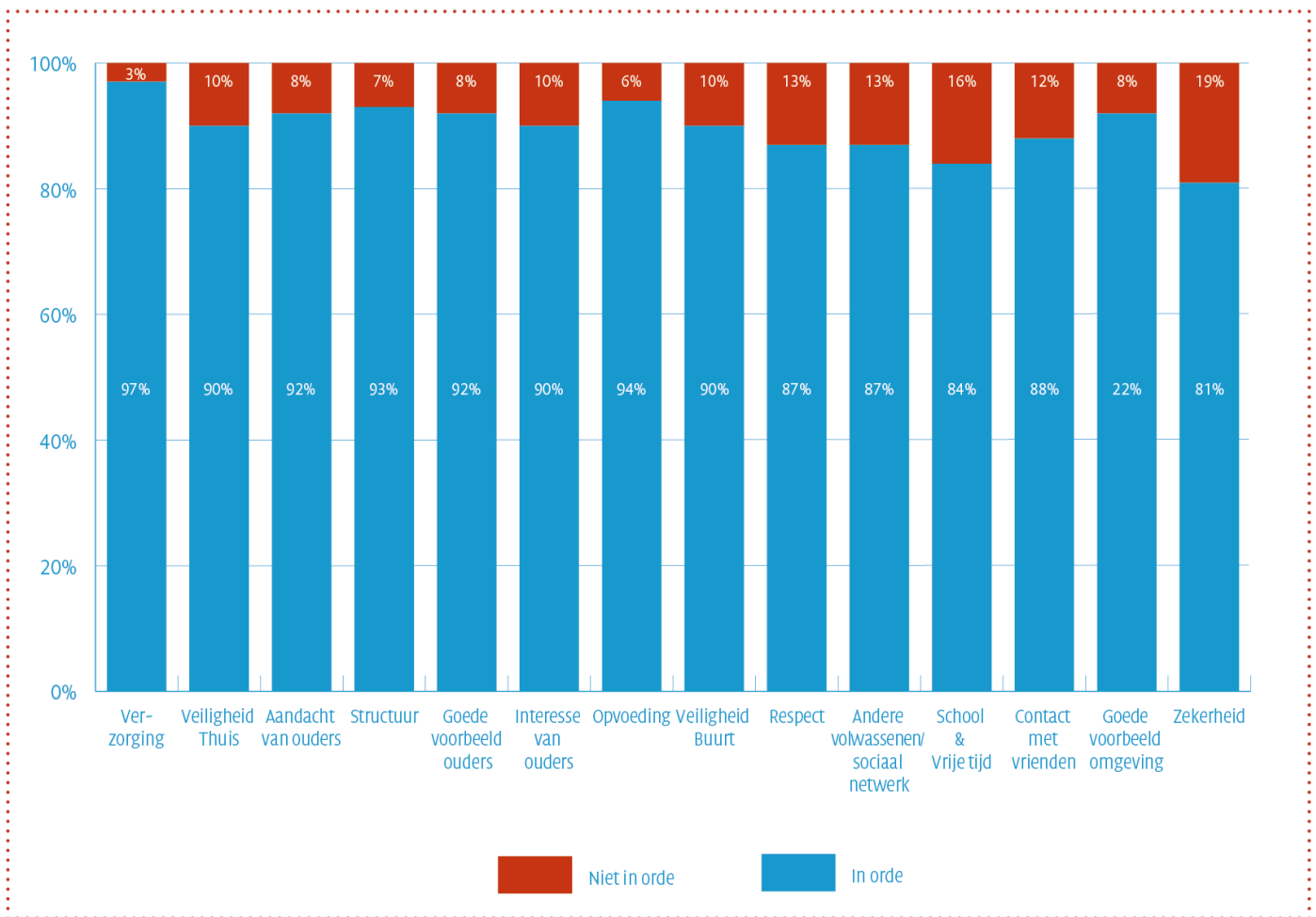
In **grafiek 5** is per omgevingsvoorwaarde te zien hoe vaak kinderen hebben aangegeven dat deze in orde is of juist niet. We bespreken hieronder alleen de voorwaarden die het vaakst in orde of juist niet in orde zijn.

Tabel 1: kinderen in kwetsbare situaties

	Aantal	Percentage
Weinig geld thuis	86	9%
Problemen thuis	111	11,6%
Lichamelijke ziekte of aandoening	51	5,3%
Diagnose en ontvangt jeugdhulp	99	10,4%
Gescheiden ouders	86	9%
Speciaal onderwijs	65	6,8%
Gevlucht naar Nederland	9	0,9%

De voorwaarde *Verzorging* is het vaakst goed of voldoende, daarna volgt de voorwaarde *Opvoeding*. *Verzorging* gaat over het krijgen van zorg, kleding, eten & drinken en dat ouders dit kunnen bieden. *Opvoeding* gaat over stabiliteit in de opvoedsituatie. Er is altijd goed voor een kind gezorgd en er staat altijd iemand voor het kind klaar.

De voorwaarden *Zekerheid*, *School & Vrije tijd*, *Respect en Andere volwassenen/Sociaal Netwerk* zijn het vaakst matig of onvoldoende beoordeeld. *Zekerheid* gaat over stabiliteit in leefomstandigheden en het hebben van een toekomstperspectief. De omgeving verandert niet plotseling, belangrijke personen zijn (en blijven) aanwezig en er is zicht op een goede toekomst. Een kind dat hier een matig of onvoldoende op geeft, heeft ingrijpende gebeurtenissen meegemaakt en maakt zich zorgen over zijn toekomst. *School & Vrije tijd* omvat hulp en steun op school en de kans om dingen te doen die leuk zijn of waar iemand goed in is. Als een kind hier een matig of onvoldoende voor geeft gaat het niet goed op school of is er weinig tijd voor leuke dingen in de vrije tijd. *Respect* gaat over het gelijk behandeld worden door andere kinderen en volwassenen. Er wordt rekening gehouden met het kind en het kind krijgt dezelfde kansen. *Sociaal Netwerk* gaat over de hulp die kinderen krijgen van andere volwassenen in hun omgeving.

Grafiek 5: Welke omgevingsvoorwaarden zijn het vaakst in orde

De sub-schalen gezinssituatie en omgevingsituatie

De 14 omgevingsvoorwaarden zijn op te delen in twee sub-schalen: gezinssituatie en omgevingsituatie.¹⁵ Een vergelijking tussen de twee sub-schalen laat zien dat kinderen de gezinssituatie significant¹⁶ positiever beoordelen dan de omgevingsituatie. Maar liefst 77% geeft de omgevingsvoorwaarden die over de gezinssituatie gaan een voldoende; voor de sub-schaal omgevingsituatie is dit 59%.

Rapportcijfer voor je leven

Kinderen zijn positief en geven hun leven gemiddeld een 7,7. Ongeveer 10% van de groep geeft hun leven een onvoldoende (een vijf of lager). Gemiddeld geven zij hun leven een 3,8.

Samenhang tussen het cijfer en de omgevingsvoorwaarden

Er blijkt een positieve samenhang te zijn tussen de beoordeling op de totaalscore van de 14 omgevingsvoorwaarden en het rapportcijfer dat kinderen aan hun leven geven.¹⁷ Dit betekent dat hoe hoger de

totaalscore op de 14 omgevingsvoorwaarden, hoe hoger het rapportcijfer is.

Ook de twee sub-schalen gezinssituatie en omgevingsituatie hebben een positieve samenhang met het rapportcijfer. De samenhang tussen de omgevingsituatie en het rapportcijfer is iets sterker, dan de samenhang tussen de gezinssituatie en het rapportcijfer.¹⁸

Kinderen gegroepeerd naar leeftijd en geslacht

Jongens en meisjes geven niet hetzelfde cijfer voor hun leven. Jongens geven een significant hoger cijfer dan de meisjes (7,8 tegenover 7,6).¹⁹ Bij de omgevingsvoorwaarden is er geen verschil tussen jongens en meisjes.

Tussen kinderen (8 -12) en jongeren (13 - 18) zijn ook verschillen gevonden. Kinderen geven hun leven gemiddeld een 8,5 en jongeren een 7,1. Ook zeggen ze vaker dat de omgevingsvoorwaarden in orde zijn. Deze verschillen zijn significant.

Kinderen in een kwetsbare groep

Zoals eerder beschreven hebben 304 kinderen aangegeven in een of meerdere kwetsbare groepen te vallen. Hieronder gaan we deze kwetsbare groepen bespreken. We bespreken hier alleen de kinderen die in één kwetsbare groep vallen. Dit doen we om een duidelijk beeld te krijgen van de gevolgen van een specifiek probleem voor deze kinderen. Dit zijn in totaal 176 kinderen. 128 kinderen vallen dus in meer dan één kwetsbare groep.

In **bijlage 4** vind je al deze resultaten in tabellen en lijngrafieken weergegeven.

¹⁵ Ook al hebben we de volgorde van de vragen in de vragenlijst een beetje veranderd, de indeling in deze sub-schalen is blijven bestaan.

¹⁶ Als een resultaat significant is, betekent dat dat de kans heel klein is (minder dan 5%) dat het toeval is. In dit rapport bespreken we alleen significante en opvallende resultaten.

¹⁷ Spearmans rho = 0.556 (p = 0.000). Dit is een middelmatige correlatie.

¹⁸ Samenhang tussen rapportcijfer en gezinssituatie: Spearmans rho = 0.310 (p=0.000). Dit is een lage correlatie. Samenhang tussen rapportcijfer en omgevingsituatie: Spearmans rho = 0.557 (p=0.000). Dit is een middelmatige correlatie.

¹⁹ Dit betekent dat dit verschil niet op toeval berust. Het is wel een erg klein verschil tussen de groepen. Dat komt misschien omdat de groep meisjes veel groter is dan de groep jongens. Dit verschil in groepsgrootte kan ervoor zorgen dat je sneller significante resultaten vindt.

Kinderen die thuis weinig geld hebben

Lager cijfer

Deze groep bestaat uit 21 (12% van de 176) kinderen. Zij geven hun leven gemiddeld een 6,9. De 807²⁰ kinderen die thuis genoeg geld hebben waarderen hun leven met een 8.

Geen verschil op omgevingsvoorwaarden

Op de omgevingsvoorwaarden is er geen significant verschil tussen kinderen die genoeg of te weinig geld thuis hebben. Dit betekent dat kinderen met weinig geld niet heel anders scoren op de 14 omgevingsvoorwaarden dan kinderen die genoeg geld thuis hebben.

Thuis fijner dan omgeving

In de groep kinderen die thuis weinig geld hebben, zien we verschillen tussen hun waardering voor de gezinssituatie en de omgevingssituatie. Zij waarderen hun gezinssituatie positiever dan hun omgevingssituatie. Zo geeft 57% van de kinderen alle omgevingsvoorwaarden die over de gezinssituatie gaan een voldoende; voor de omgevingsituatie is dit 23%. Beide percentages liggen ongeveer 20% lager dan de percentages van alle kinderen, zoals we eerder in dit hoofdstuk hebben beschreven.

Kinderen die thuis problemen hebben

Lager cijfer

Er zijn 35 (20%) kinderen die hebben aangegeven alleen thuis problemen te hebben. Het gemiddelde cijfer van deze kinderen is met een 6,3 significant lager dan het cijfer van kinderen die thuis geen problemen hebben. Deze 793 kinderen geven een 8 voor hun leven.

Minder positief over omgevingsvoorwaarden

Ook op de omgevingsvoorwaarden scoren kinderen met problemen thuis significant lager dan kinderen die geen problemen thuis hebben.

Negatief over Zekerheid en Respect

Deze kinderen die problemen thuis hebben laten op de omgevingsvoorwaarden *Zekerheid* en *Respect* significant lagere scores zien dan kinderen die niet in deze groep vallen. *Zekerheid* gaat over het hebben van stabiliteit in leefomstandigheden en het hebben van een toekomstperspectief. *Respect* gaat over het gelijk behandeld worden door andere kinderen en volwassenen. Er wordt rekening gehouden met het kind en het kind krijgt dezelfde kansen.

Thuis fijner dan omgeving

Net als in de groep kinderen met weinig geld thuis, zien we binnen de groep kinderen met problemen thuis dat zij meer tevreden zijn over hun gezinssituatie dan over de omgevingsituatie. 37% van deze kinderen geeft alle omgevingsvoorwaarden die over de gezinssituatie gaan een voldoende, terwijl dit voor de omgevingsituatie 18% is. Maar zoals de cijfers laten zien, zijn deze kinderen over het algemeen minder tevreden over beide situaties.

Kinderen die een diagnose hebben en jeugdhulp krijgen

Lager cijfer

Deze groep bestaat uit 31 (18%) kinderen. Ook zij geven een significant lager cijfer aan hun leven (een 6,4) dan kinderen die geen jeugdhulp krijgen. De 797 kinderen die geen jeugdhulp krijgen geven hun leven een 8.

Minder positief over omgevingsvoorwaarden

Ook scoren zij significant lager op de omgevingsvoorwaarden dan kinderen die geen jeugdhulp krijgen.

Negatief over Zekerheid en Contact met Vrienden

Bij deze groep kinderen zijn het juist de omgevingsvoorwaarden *Zekerheid* en *Contact met Vrienden* die lagere scores krijgen dan de kinderen die niet in deze groep vallen. Zij lijken het goede contact met vrienden te missen en zijn ook minder positief over hun toekomst dan kinderen die geen jeugdhulp ontvangen.

²⁰ Deze groep bestaat uit kinderen die niet in de betreffende kwetsbare groep vallen. Dit aantal varieert daarom per kwetsbare groep.

Thuis fijner dan omgeving

Binnen de groep kinderen die jeugdhulp krijgen, zien we dat zij net als de andere kinderen in een kwetsbare groep hun gezinssituatie positiever waarderen dan hun omgevingsituatie (62% tegenover 18%). Vooral op de omgevingsituatie scoren deze kinderen veel lager dan alle kinderen tezamen.

Andere kwetsbare groepen

Er zijn ook verschillen gevonden tussen kinderen die in de andere kwetsbare groepen vallen en kinderen die niet in deze groepen vallen. De andere kwetsbare groepen zijn: kinderen met een lichamelijke ziekte, kinderen met gescheiden ouders, kinderen die naar het speciaal onderwijs gaan en kinderen die gevlucht zijn naar Nederland. De verschillen die zij laten zien zijn alleen niet significant.

Kinderen op het speciaal onderwijs geven hun leven bijvoorbeeld een 8,2. Dit is hoger dan kinderen die niet naar het speciaal onderwijs gaan (7,9). Dit is bijzonder, maar omdat het niet significant is kan dit ook toeval zijn. In **bijlage 4** kun je de verschillen voor alle groepen vinden.

Wat hebben kinderen verteld in de open vragen?

De antwoorden op de open vragen geven inzicht in waar het precies knelt of juist goed gaat in het leven van kinderen. De vier open vragen waren: Wat gaat er goed? Wat kan er beter? Wat vind je belangrijk in de toekomst? En wat zou je doen als je Kinderombudsman of -vrouw was?

In **bijlage 4** staan de verschillende thema's waarin de antwoorden zijn gegroepeerd. We bespreken per vraag de vijf meest genoemde onderwerpen.

Wat vinden kinderen fijn in hun leven?

Op deze vraag hebben 818 kinderen een antwoord gegeven. In de top 5 staat:

1. Ouders en familierelaties
2. Goede relaties met de mensen om je heen
3. Leuke dingen doen (vrije tijd)
4. Contact met vrienden
5. School

"Mijn moeder en familie staan altijd voor mij klaar"

Liefde en aandacht thuis en van de mensen om je heen

Op één staan lieve ouders en goede familierelaties. Op twee staat de steun van mensen om je heen. Kinderen vinden het fijn dat ze mensen om zich heen hebben die om hen geven, hen begrijpen en steunen. Bij elkaar opgeteld is dit met 32% het meest genoemde antwoord op deze vraag.

Leuke dingen doen (vrije tijd)

Op de derde plek staat wat kinderen in hun vrije tijd doen (13%). Er wordt gespeeld of gegamed. Ook wordt er gesport of gaan de oudere kinderen op stap met vrienden.

Contact met vrienden

Goede vrienden of een fijne relatie staat vervolgens op de vierde plek (11%). Een 17-jarig meisje schrijft bijvoorbeeld dat ze op school erg lieve vrienden heeft, waarop ze kan vertrouwen.

School

Op de vijfde plek staat school (10%). Kinderen geven aan het fijn te vinden dat het goed gaat op school, dat ze goed geholpen worden op school of dat ze een leuke opleiding volgen.

Wat kan er beter, om het leven van kinderen (nog) leuker te maken?

Deze vraag is door 781 kinderen ingevuld. In de top 5 staan de volgende onderwerpen:

1. Het leven is goed zoals het is
2. Situatie thuis
3. School
4. Méér leuke dingen (vrije tijd)
5. Minder druk

Het leven is goed zoals het is

Het grootste aantal kinderen geeft aan dat er eigenlijk niets verbeterd hoeft te worden (15%). Voor hen is het leven goed zoals het is. Met een gemiddeld rapportcijfer van een 7,7 is dit niet verrassend.

Situatie thuis

Hoewel de thuissituatie voor veel kinderen goed is, zien we dat ook een flink deel van de kinderen hier ontevreden over is. 13% van de kinderen geeft aan dat het thuis beter mag. Dingen die verbeterd mogen worden zijn: ouders, opvoeders of familieleden die ruzie maken of weinig thuis zijn, strikte regels en weinig aandacht voor elkaar. Enkele kinderen geven hier ook aan dat het beter zou zijn als er geen contact meer was met een van hun ouders.

School

Net als bij de vraag over wat er goed gaat, noemen kinderen hier school of opleiding (8%). Het gaat namelijk niet altijd goed op school. Niet iedereen is tevreden over het niveau van onderwijs of de manier waarop ze onderwijs krijgen. Ook vinden kinderen dat er te weinig persoonlijke aandacht is en zij niet begrepen worden door de leraren.

Méér leuke dingen (vrije tijd)

Op de vierde plek staan meer leuke activiteiten (8%). Kinderen willen meer sport- en speelveldjes. Jongeren willen activiteiten in de buurt. Ook wordt het vaker uitstapjes maken met vrienden en familie genoemd. Een aantal kinderen geeft aan graag op een sport of muziekles te willen.

"Ik maak veel uren op school + de reistijd van 1 uur + huiswerk + sporten + werken. Ik hou amper tijd over om iets leuks te gaan doen met vriendinnen."

Minder druk

Kinderen geven ook aan dat ze minder stress willen of meer rust (7%). Ze voelen druk van school door veel huiswerk of veel toetsen, maar ook van ouders door hoge verwachtingen of van het werk dat ze na schooltijd doen.

Wat vinden kinderen belangrijk voor de toekomst?

Dit jaar hebben we voor het eerst gevraagd wat kinderen belangrijk vinden voor hun eigen toekomst en die van andere kinderen in Nederland. 736 kinderen hebben hierop een antwoord gegeven. De vijf meest genoemde antwoorden zijn:

1. Veilige leefomgeving
2. Iedereen gelukkig
3. Zorg voor iedereen
4. Goed onderwijs
5. Werk en inkomen.

Veilige leefomgeving

Onder het onderwerp 'veilige leefomgeving' vallen alle onderwerpen die te maken hebben met veiligheid in een brede zin van het woord: kinderen willen graag in een schone en veilige buurt kunnen wonen, ze willen graag dat de samenleving veilig is, en ze vinden het ook belangrijk dat er meer aandacht komt voor het milieu. Van alle antwoorden op deze open vraag gaat 12% over dit onderwerp.

Iedereen gelukkig

Kinderen vinden het belangrijk dat iedereen een goed leven heeft of dit kan opbouwen en

daarvan kan genieten. Dit is een algemene wens die door 12% van de kinderen is geuit.

Zorg voor iedereen

Ongeveer 10% van de kinderen vindt dat als kinderen en volwassenen hulp, ondersteuning of zorg nodig hebben, dit altijd geboden moet kunnen worden. Dit onderwerp betekent ook dat kinderen graag willen dat iedereen kan opgroeien met mensen om hen heen die voor hen zorgen.

Goed onderwijs

Kinderen vinden onderwijs ook belangrijk (ongeveer 10%). Dit betekent niet alleen dat er voor iedereen onderwijs is, maar ook dat er góed onderwijs is: onderwijs dat aansluit bij de persoonlijke wensen en behoeften van kinderen. Dit kan bijvoorbeeld ook betekenen dat sommige kinderen graag thuisonderwijs willen.

Werk en inkomen

Een baan en geld verdienen vinden kinderen ook van belang voor hun toekomst (8%). Ze willen zelfstandig kunnen zijn en voor belangrijke mensen om hen heen kunnen zorgen. Ze vinden dat niemand in armoede moet leven.

Tips voor de Kinderombudsman

Kinderen hebben veel ideeën over belangrijke zaken die ze als Kinderombudsman zouden aanpakken. 747 kinderen hebben deze vraag ingevuld. Ze noemen veel problemen waar ze ook in hun eigen leven mee te maken hebben. De vijf meest genoemde antwoorden zijn:

1. Goed onderwijs voor iedereen
2. Goede zorg en gezondheid
3. Iedereen gelijk behandelen
4. Iedereen een veilige thuissituatie
5. Laat kinderen meepraten en meebeslissen

Goed onderwijs voor iedereen

Goed onderwijs en meer aandacht en ondersteuning voor leerlingen die dat nodig hebben (11%) wordt het meest genoemd. Alle kinderen moeten naar school kunnen, geen

enkel kind mag thuiszitten, dat vinden kinderen belangrijk. Ze geven aan dat klassen wel kleiner mogen en er meer docenten nodig zijn. Ook de prestatiedruk op school willen ze verminderen: minder huiswerk en minder lange schooldagen.

"Dat alles met dyslexie snel wordt geregeld en er niet zo veel moeite voor hoeft te doen."

Goede zorg en gezondheid

Er moet meer aandacht zijn voor de mentale en fysieke gezondheid van iedereen. Het moet ook makkelijk zijn om zelf hulp te zoeken. Dit vindt 10% van de kinderen die antwoord heeft gegeven op deze vraag. Zo geeft een meisje aan dat er meer begeleiding moet komen op basisscholen voor depressieve kinderen, want ook kinderen kunnen depressief zijn.

"Dat kinderen met een geestelijke beperking, zoals ADHD/ADD, niet worden weggeloopt maar dat er begrip en respect wordt getoond."

Iedereen gelijk behandelen

10% van de kinderen vindt dat er geen onderscheid mag zijn tussen kinderen. Iedereen moet kunnen sporten, een veilig thuis hebben, naar school gaan en mee kunnen doen in de maatschappij. Elk kind moet zich vrij voelen om zichzelf te zijn.

Iedereen een veilige thuissituatie

Gezinnen helpen waarmee het niet goed gaat staat op nummer vier (9%). Elk kind moet kunnen opgroeien in een veilige en liefdevolle omgeving en er moet altijd iemand zijn bij wie een kind terecht kan. Je ergens thuis en veilig voelen is belangrijk. Een jongere vraagt om betere hulpverleners en meer aandacht voor kinderen die stil zijn, want zij veroorzaken misschien geen problemen, maar hebben die thuis wel.

"Dat jeugdzorg niet alleen je ouders vertelt wat er gaat gebeuren, maar jou ook."

Laat kinderen meepraten en meebeslissen

Met 5% staat het meepraten en meebeslissen over belangrijke zaken op de vijfde plek. Kinderen willen graag als volwaardig persoon behandeld worden. Er moet beter naar kinderen geluisterd worden; thuis, op school, in de (jeugd)zorg en in de politiek. Om mee te kunnen praten, moeten kinderen ook beter geïnformeerd worden. Een kind zegt bijvoorbeeld: "De politiek moet meer naar kinderen luisteren, want soms zijn de ideeën van kinderen goed samen te voegen met de plannen van de politiek."

Waarover willen kinderen meepraten en meebeslissen?

Kinderen willen graag meepraten en meebeslissen over zaken die invloed hebben op hun leven. Hierbij noemen ze niet alleen zaken die direct invloed hebben op hun eigen leven, maar ook zaken die verder weg staan, zoals wetten en regels.

Het overgrote deel van de kinderen mag thuis al meebeslissen (71%), een deel mag dit ook op school al (37%). Verschillende kinderen zitten bijvoorbeeld in de leerlingenraad.

School is ook de plek waar de meeste kinderen graag zouden willen meepraten en meebeslissen, maar waar dit nog niet kan (37%). Ook in de buurt willen kinderen graag meepraten en nadenken over bijvoorbeeld nieuwe speelplekken.

Wat hebben de kinderen in de verschillende kwetsbare groepen gezegd?

We hebben ook gekeken wat de kinderen in de verschillende kwetsbare groepen hebben geantwoord bij de vier open vragen: Wat gaat er goed? Wat kan er beter? Wat vind je belangrijk in de toekomst? En wat zou je doen als je Kinderombudsman of -vrouw was?

Net als eerder in dit hoofdstuk kijken we hier alleen naar de antwoorden van de kinderen die in één groep vallen. We verwachten dat deze 176 kinderen misschien andere dingen willen dan een 'gemiddeld' kind. Zij groeien op onder andere omstandigheden. Zij hebben daardoor andere ervaringen, waardoor zij misschien andere antwoorden geven. Maar als we naar hun antwoorden kijken, blijkt dit heel erg mee te vallen!

Er zijn veel overeenkomsten. We bespreken daarom niet de meest genoemde onderwerpen per kwetsbare groep. We hebben deze samengenomen om een algemeen beeld te schetsen. Als een groep een bijzonder onderwerp noemt, dan noemen we die ook.

Wat gaat er goed?

Contact met de mensen om je heen

Net als bij alle andere kinderen die de vragenlijst hebben ingevuld, blijkt dat de dingen die goed gaan in het leven van deze kinderen vooral zaken zijn die te maken hebben met *thuis, vrienden en mensen om je heen*. Oftewel; de persoonlijke contacten die je met mensen hebt. Vooral voor de groep kinderen die problemen thuis heeft en voor kinderen met gescheiden ouders, is dit een van de belangrijkste dingen die ze noemen.

Wat kan er beter?

Aandacht en zorg van ouders

Veel kinderen noemen de *situatie thuis; de liefde, aandacht en zorg van ouders*. Dit komt ook weer overeen met wat de totale groep bij deze vraag heeft ingevuld.

Antwoorden die opvallen

Een paar kwetsbare groepen vallen op omdat ze juist hele andere antwoorden geven. De kinderen met een lichamelijke ziekte zeggen bijvoorbeeld dat ze graag meer (*contact met*) vrienden willen. Deze groep en de groep kinderen met jeugdhulp noemen ook *gezondheid en gezondheidszorg* als punten die verbeterd moeten worden.

Kinderen die naar speciaal onderwijs gaan en kinderen die gevlucht zijn naar Nederland vallen op omdat zij aangeven dat *het leven goed is zoals het is*. Voor hen hoeft er niets aan hun leven verbeterd te worden.

Wat vind je belangrijk voor de toekomst?

Dezelfde wensen voor de toekomst

Ook bij deze vraag zien we dat dezelfde onderwerpen belangrijk zijn als bij de totale groep kinderen: "*zorg voor iedereen*", "*onderwijs*" en "*veilige leefomgeving*". Kinderen uit kwetsbare groepen willen dus dat iedereen de hulp krijgt die nodig is, dat iedereen goed onderwijs krijgt en kan opgroeien in een veilige en gezonde omgeving.

Antwoorden die opvallen

Twee groepen kwetsbare kinderen hebben een iets ander antwoord gegeven dan de totale groep kinderen. Zo vinden kinderen van gescheiden ouders het belangrijk dat er naar kinderen geluisterd wordt en kinderen kunnen *meepraten en meebeslissen*. Kinderen die gevlucht zijn naar Nederland vinden *vrijheid en zelf beslissen over je leven* erg belangrijk.

Tips voor de Kinderombudsman

Overeenkomsten met totale groep

Hier zien we veel onderwerpen die kinderen ook hebben genoemd bij wat ze belangrijk vinden voor de toekomst. Ook zijn het dezelfde onderwerpen die de totale groep kinderen heeft genoemd. De kinderen in de kwetsbare groepen zouden zich eveneens inzetten voor "*goed onderwijs*", "*goede zorg en gezondheid*" en voor "*een veilige thuissituatie*".

4. Werkbezoeken

Elf werkbezoeken waren onderdeel van de tour. Hierbij hebben we heel veel kinderen ontmoet en met ruim 80 kinderen uitgebreide gesprekken gevoerd. Deze kinderen hebben allemaal hun eigen bijzondere levensverhaal. Positieve levensverhalen maar ook levensverhalen met veel nare ervaringen. Dit hoofdstuk gaat over de werkbezoeken. En over wat kinderen in hun eigen situatie belangrijk vinden. Een aantal thema's is voor bijna alle kinderen belangrijk. Andere punten zijn alleen voor bijzondere groepen kinderen belangrijk.

Grafiek 6: overzicht van de werkbezoeken

Bijzondere levensverhalen

Voor de 11 werkbezoeken wilden we kinderen spreken die opgroeien onder bijzondere omstandigheden en waarmee we de afgelopen jaren weinig of geen contact hebben gehad. Tijdens de werkbezoeken hebben we rond de 80 verschillende kinderen uitgebreid gesproken. De kinderen waren tussen de 8 en 24 jaar oud. Bij sommige werkbezoeken hebben we ook ouders of betrokken hulpverleners gesproken.

De kinderen wonen op verschillende plekken in Nederland. Thuis bij hun ouders maar ook in een instelling. Wat de kinderen delen, is dat ze allemaal in bijzondere omstandigheden opgroeien: bijvoorbeeld omdat er allerlei verschillende, en soms nare, dingen in hun leven gespeeld hebben. Of juist omdat ze zelf om verschillende redenen anders zijn dan een 'gemiddeld' kind. Bijvoorbeeld omdat ze heel goed zijn in een bepaalde sport of omdat ze op andere manieren leren. Omdat de situatie waarin al deze kinderen opgroeien bijzonder is, hebben ze specifieke ideeën en tips over wat voor hen nodig is om hun leven beter te maken.

Uit alle verhalen van de kinderen hebben we belangrijke thema's gehaald: zowel thema's waarover alle kinderen dezelfde ideeën hebben, als ook thema's die juist voor specifieke groepen kinderen heel belangrijk zijn. Hierin nemen we ook de informatie mee die we van ouders of hulpverleners hebben gekregen.

In hoofdstuk twee hebben we uitgelegd hoe we de werkbezoeken geanalyseerd hebben. Tijdens het markeren van belangrijke thema's viel op dat het thema zorgsysteem heel vaak werd genoemd.

We hebben daarom bij de analyse van de resultaten een verdeling gemaakt van de werkbezoeken in drie groepen kinderen:

1. kinderen met zware vormen van professionele hulp
2. kinderen die professionele hulp krijgen of nodig hebben
3. kinderen die geen professionele hulp nodig hebben.

We zullen in dit hoofdstuk eerst het algemene beeld bespreken. Verderop in dit hoofdstuk beschrijven we kort van elke groep welke wensen en ideeën zij specifiek hebben.

Belangrijke domeinen en thema's in alle werkbezoeken

Ondanks de verschillen tussen de groepen kinderen, zijn er onder de kinderen ook veel gelijkenissen in de domeinen waarin zij steun of juist problemen ervaren. In het blauwe kader geven wij kort de vijf meest genoemde domeinen weer, met daarin de belangrijkste kwesties die voor kinderen daarin spelen. Verderop bespreken wij de genoemde punten uitgebreider.

Het is niet vreemd dat deze domeinen in de werkbezoeken naar voren zijn gekomen: voor bijna alle kinderen zijn dit belangrijke domeinen in hun leven. Binnen deze domeinen zien we ook veel overeenkomsten tussen de wensen en behoeften die kinderen hierbij hebben – en soms ook hun ouders en/of hulpverleners. Sommige domeinen blijken voor veel kinderen belangrijk te zijn, omdat zij zich er fijn en ondersteund voelen. Andere domeinen zijn juist belangrijk omdat het daar minder goed gaat en ze daar graag verbeteringen zouden willen zien.

1. Zorgsysteem

- a) *Kinderen ervaren problemen omdat er geen passende zorg voor hen is, er lange wachtlijsten zijn en/of hulpverleners onvoldoende samenwerken*
- b) *Kinderen wensen dat mensen écht naar hen luisteren en een relatie met hen opbouwen*

2. Vrienden en sociaal netwerk

- a) *Kinderen zijn blij met hun vrienden: je kunt jezelf zijn, elkaar vertrouwen en voor er voor elkaar zijn*
- b) *Kinderen willen een persoon die er voor hen is en hen helpt*

3. School

- a) *Kinderen willen dat school oog heeft voor alle kinderen en het onderwijs afstemt op hun persoonlijke ontwikkeling*
- b) *Kinderen hebben last van stress en willen dat pesten gestopt wordt*

4. Thuis en familierelaties

- a) *Kinderen vinden het gezin belangrijk, maar voor sommige kinderen zijn gezinsrelaties ingewikkeld*
- b) *Kinderen en hun ouders ervaren veel hulp en steun van mensen om hen heen (opa's & oma's etc.)*

5. Eigen ontwikkeling

- a) *Veel kinderen ervaren de gevolgen van hun verleden in wie zij nu zijn (bijvoorbeeld wantrouwig of al té volwassen)*
- b) *Kinderen voelen zich niet altijd voorbereid op de toekomst of verwachten daarin problemen*

Ook hebben we van alle kinderen verlanglijstjes gemaakt van wat zij het liefst anders zouden zien. Die vind je iets verderop in dit hoofdstuk

Zorgsysteem

Veel kinderen die wij gesproken hebben, hebben nu jeugdhulp of jeugdzorg. Een aantal van hen heeft dat al langere tijd of had het eerder nodig gehad. Uit hun verhalen komen veel problemen naar voren in het krijgen van de juiste hulp. Of in het op tijd krijgen van hulp.

Lange wachttijden en niet de juiste hulp

Lange wachttijden voor hulp is een probleem dat door kinderen genoemd wordt, maar ook door ouders en professionals zelf. Doordat kinderen lang moeten wachten op hulp, worden problemen soms groter dan dat ze eigenlijk waren. Wat voor veel kinderen – maar ook voor ouders en professionals – ook moeilijk is, is dat ze soms meer dan één keer op een wachtlijst moeten staan. Soms hebben kinderen een andere vorm

van hulp nodig dan dat ze eerst hebben gekregen. Ze kunnen dan niet meteen overgeplaatst worden, maar moeten weer wachten. Hierdoor kunnen ze niet doorwerken aan het beter worden. Of ze krijgen een tijdlang zorg die ze eigenlijk niet nodig hebben.

"Het maakt niet uit hoe ernstig je situatie is, je moet toch wachten op hulp. Maanden. Veel jongeren hebben diverse crises meegemaakt, inclusief crisisopnames. Er zouden meer mogelijkheden voor klinische en deeltijdbehandelingen moeten zijn"—jongere in GGZ-instelling

Moeizame coördinatie en onduidelijke verantwoordelijkheden

Naast wachtlijsten is het voor veel kinderen en ouders moeilijk dat er niet altijd goed samengewerkt wordt tussen de verschillende mensen die hulp bieden, en met het gezin. Een jongere zei hierover "Iedereen zit op zijn eigen eiland. Ze

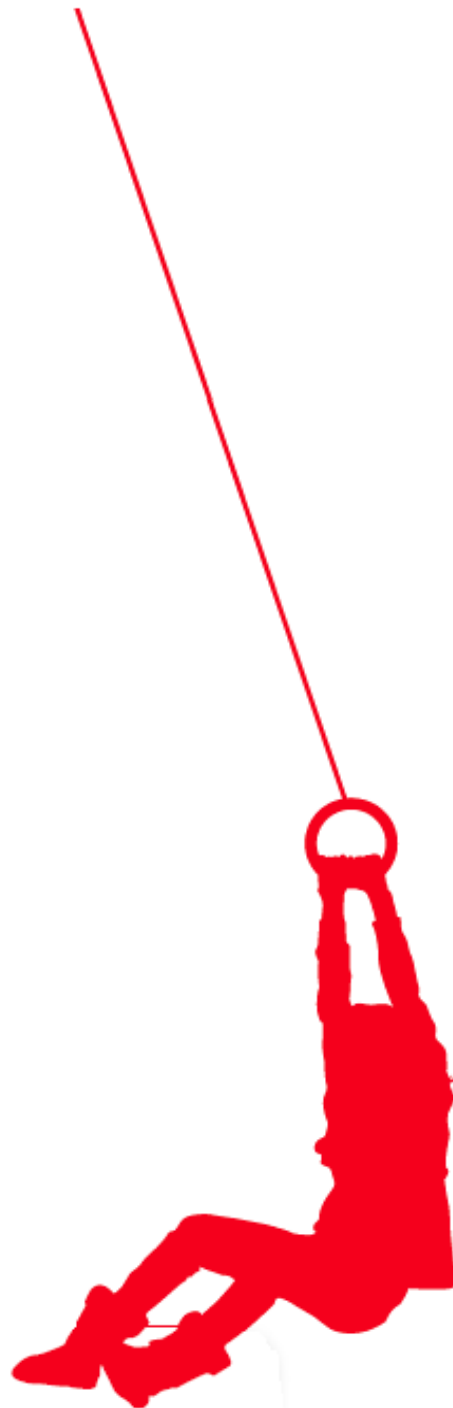
zeggen allemaal: 'bel die maar'." Voor kinderen die zelf hulp nodig hebben, zijn ouders vaak druk bezig om te zorgen dat dit allemaal goed geregeld wordt. Soms kunnen ouders dit niet doen omdat ze zelf problemen hebben. Dan is het voor kinderen heel moeilijk – soms onmogelijk – om te zorgen dat zij zelf ook de juiste hulp krijgen. Voor kinderen zou het fijn zijn als andere volwassenen dit signaleren en hen daarbij helpen. Ook ouders en hulpverleners geven aan dat dit soms lastig is, omdat het systeem van de zorg veel regels heeft die hierin dwars liggen. Voor jongeren op speciaal onderwijs bijvoorbeeld is de stap van school naar werk nu erg groot. Ook hierbij zou beter samengewerkt kunnen worden

Kinderen worden onvoldoende gezien en gehoord in de zorg

Ouders zijn natuurlijk belangrijke mensen voor veel kinderen. Maar voor alle kinderen is het belangrijk dat ook andere volwassenen naar hen luisteren en met hen praten. Dit is zeker belangrijk als ouders zelf problemen hebben, of om andere redenen even niet zo goed voor hen kunnen zorgen. School wordt door verschillende kinderen genoemd als een belangrijke plek waar volwassenen zouden moeten zien dat er misschien iets aan de hand is met een kind. Het kan zijn dat er thuis iets aan de hand is, of dat er iets bijzonders met het kind zelf is. Sommige kinderen leren bijvoorbeeld moeilijk, andere kinderen denken op een andere manier waar ze ook hulp bij nodig hebben.

Vrijwel alle kinderen, jong en ouder, geven aan dat de mensen op school een belangrijke taak hebben om hen hierin écht te zien. Dit kunnen leerkrachten of mentoren zijn, maar ook anderen zoals (zorg)consulenten. Over het algemeen vertellen kinderen dat mensen niet op tijd gezien hebben dat er iets aan de hand was. Ook gebeurt het dat er wel hulp is voor

ouders, maar dat daarbij vergeten wordt dat ook de kinderen in het gezin misschien wat hulp nodig hebben. Voor kinderen die te maken hebben met hulpverlening is goed contact met hun hulpverlener essentieel.

"Vrienden zijn heel belangrijk! Ze helpen en steunen me als ik dat nodig heb – en andersom geldt dat ik ook klaar sta voor anderen als die het even nodig hebben. We zijn eigenlijk één grote familie" – jongere bij jongerenwerk

Vrienden en sociaal netwerk

Vertrouwen en jezelf zijn

Vrienden zijn voor alle kinderen die we gesproken hebben heel belangrijk. Kinderen voelen dat ze zichzelf kunnen zijn bij hun vrienden: ze hoeven zich niet anders voor te doen dan dat ze zijn. Kinderen voelen zich gerespecteerd door hun vrienden en voelen zich er veilig. Als kinderen problemen ervaren in hun leven, zijn vrienden ook belangrijke mensen waarmee ze over hun problemen kunnen praten. Voor kinderen is zo'n "community" een hele fijne en veilige plek. Tegelijkertijd kan het contact met leeftijdsgenoten soms ook lastig zijn. Kinderen ervaren soms druk van hun leeftijdsgenoten, bijvoorbeeld over hun uiterlijk of 'cool' moeten zijn. En omdat in een "community" vaak veel kinderen samen komen die op elkaar lijken, is het soms lastig voor anderen om bij de "community" aan te sluiten. Andersom is het voor kinderen soms lastig om te leren omgaan met anderen die anders denken of zijn. Kinderen zelf lijken hier niet zo veel last van te hebben: het zijn vooral de volwassenen die zich hierover soms zorgen maken.

Vertrouwenspersonen zijn heel belangrijk

Tijdens de werkbezoeken vertelden veel kinderen hoe belangrijk het is om een vertrouwenspersoon te hebben: iemand die je helpt en af en toe bij de hand neemt, iemand met wie je kunt praten, maar ook iemand van wie je af en toe een knuffel krijgt. Een aantal kinderen had zo'n vertrouwenspersoon; bijvoorbeeld een

goede hulpverlener. Ze vertelden daar ook bij dat het wel een tijdje kan duren voordat je iemand durft te vertrouwen.

Volwassenen die zo'n vertrouwenspersoon zijn, vertellen dan ook dat het heel belangrijk is dat je dat vertrouwen dan ook niet beschaamd. Veel kinderen vertelden dat ze zo'n persoon graag willen hebben of vroeger nodig hadden. Vooral voor kinderen die problemen ervaren of ervaren hebben, of die speciale aandacht nodig hebben, is zo'n vertrouwenspersoon heel belangrijk. Zij kunnen zekerheid en stabiliteit bieden in het leven van deze kinderen. Zo vertelt een jongere dat het geholpen zou hebben als mensen die ze vertrouwd haar eerder geweest hadden op de gevolgen van haar keuzes voor haar toekomst.

School

School is om een aantal redenen heel belangrijk voor de kinderen die we gesproken hebben. Aan de ene kant is school belangrijk omdat het de kinderen helpt zichzelf te ontwikkelen. Aan de andere kant is school belangrijk omdat het, naast de thuissituatie, een plek is waar kinderen andere volwassenen en leeftijdsgenoten om zich heen hebben die ze – als alles goed is – kunnen vertrouwen.

Aansluiten bij persoonlijke ontwikkeling

Zoals we eerder ook al beschreven hebben, gaven de kinderen tijdens de gesprekken aan dat het heel belangrijk is dat je écht gezien wordt op school. Kinderen willen graag dat de school en de lessen passen bij hun persoonlijke behoeften en ontwikkeling. Voor hoogbegaafde kinderen betekent dit bijvoorbeeld dat het onderwijs past bij hun andere manier van denken. Voor kinderen die een toptalent zijn in sport, zou school ook beter aan moeten sluiten bij hun sportieve ontwikkeling.

"Hoe zit een kind er bij? Zorg en school moeten hand in hand gaan. Even uit de les halen. Hoe is het nu met jou? Of tijdens een mentoruur: Hoe doe je je belastingen? Hoe vraag je DIGID aan?" – dak- en thuisloze jongere

Ook op school onvoldoende gezien en gehoord

Voor kinderen die problemen ervaren, bijvoorbeeld in de thuissituatie, kan school ook een belangrijke plek zijn om even met hen te praten, hen te helpen en te zorgen dat ze hun verhaal kwijt kunnen. Omdat we heel verschillende kinderen gesproken hebben, geven ze ook allemaal verschillende voorbeelden over hoe school hen zou kunnen helpen. Opvallend is dat er vooral voorbeelden genoemd zijn, waarbij iets niet gezien werd, bijvoorbeeld problemen die niet zijn gezien of jongeren die niet uitgedaagd werden op school omdat ze op een te laag niveau zaten.

Pak pesten aan

Hoewel school voor veel kinderen een prettige omgeving is, zijn er ook minder prettige kanten aan. Tijdens de werkbezoeken komen twee thema's in het bijzonder naar voren: pesten en schoolstress. Pesten wordt in vrijwel alle werkbezoeken genoemd. Als reden voor het pesten vertellen kinderen dat het vooral komt omdat ze nét even iets anders zijn: ze hebben niet de goede kleren aan, denken op een andere manier of hebben andere interesses dan de andere kinderen in de klas.

Te volle agenda's

Naast pesten is schoolstress ook een belangrijk thema. We noemen het hier schoolstress, maar eigenlijk komt de stress niet alleen van school. Kinderen geven aan dat ze het heel druk hebben. Dit komt

onder andere door lange schooldagen en veel huiswerk. Maar kinderen noemen ook dat ze het ook druk hebben met hobby's, clubjes waar ze bij zitten en taakjes die ze soms thuis moeten doen. Kinderen hebben dus last van een te volle agenda.

Thuis en familierelaties

Het gezin is belangrijk

Het gezin en de thuissituatie is een belangrijk thema voor de kinderen die we tijdens de werkbezoeken gesproken hebben. Het gaat dan vooral om het contact dat ze hebben met hun ouders. Maar ook met hun broertjes en zusjes. Als het thuis goed gaat, zijn ouders en andere gezinsleden een belangrijke bron van steun.

"Thuis is echt het beste"—jongere in een justitiële jeugdinstelling

Als het thuis niet zo goed gaat, heeft dat grote invloed op kinderen. Ook als kinderen niet thuis kunnen wonen, zoeken zij naar wegen om toch contact te kunnen houden. Zo kan het voor sommige kinderen prettig zijn om even niet thuis te wonen en alle tijd te hebben om beter te worden. Bijvoorbeeld als het thuis heel onrustig is. Maar ook dan blijft contact met het gezin heel belangrijk. Kinderen die geen contact meer hebben met hun ouders, proberen nog wel contact te houden met hun broertjes en/of zusjes. Als kinderen hulpverlening krijgen – of hadden moeten krijgen – geven ze ook vaak aan dat de hulpverlening het hele gezin er bij zou moeten betrekken.

Sommige kinderen die wij gesproken hebben, hebben ook een tijdje voor hun ouders moeten zorgen. Deze kinderen werden daar (soms) bij geholpen door hun vrienden, maar geven ook aan dat er

eigenlijk hulpverlening had moeten zijn voor het gezin.

Overige familie biedt veel steun

Voor sommige kinderen die we gesproken hebben, is contact met ouders niet mogelijk of heel moeizaam. Bijvoorbeeld omdat ouders zelf veel problemen hebben. Voor andere kinderen is het soms juist voor de ouders heel druk, omdat de kinderen zelf 'anders' zijn en specifieke behoeften hebben. In dat soort gevallen zijn ook andere familieleden belangrijke mensen in het leven van kinderen. Zo wonen kinderen soms even (tijdelijk) bij ooms en tantes of bij opa's en oma's. Of als een kind bijvoorbeeld vanwege schoolverplichtingen niet bij zijn of haar ouders kan wonen. En soms helpen familieleden in de zorg voor andere kinderen in het gezin, als ouders even te druk zijn met één bijzonder kind.

De eigen ontwikkeling

Persoonlijke gevolgen van het verleden

Opvallend in alle gesprekken die we gevoerd hebben, is dat kinderen heel goed zien hoe hun bijzondere levensverhaal invloed heeft op wie zij nu zijn. Of op wat zij mogelijk later kunnen gaan doen. Voor sommige kinderen heeft dit te maken met gevoelens en angsten die zij hebben, voor anderen gaat het om meer praktische dingen zoals het behalen van een diploma. Vooral de kinderen die al wat ouder zijn, kunnen dit goed omschrijven. Zo vertelt een jongere over zichzelf: "Er mist een soort basaal vertrouwen in de medemens." Kinderen die nu problemen ervaren in hun leven, hebben op jonge leeftijd vaak erg volwassen keuzes moeten maken, en bijvoorbeeld helemaal voor zichzelf moeten zorgen.

Maar ook andere kinderen die we spraken, moeten soms lastige keuzes maken in hun leven terwijl ze nog best jong zijn.

Kinderen die een toptalent zijn in sport bijvoorbeeld hebben een hele volle agenda. Zij moeten iedere keer beslissen wat zij wel of niet kunnen doen, bijvoorbeeld naar een verjaardagsfeestje van een vriend gaan en dan een training missen.

"Doordat mijn vader vaak op de vlucht was, deed ik al op mijn 15^e het huishouden en ben ik vroeg volwassen geworden. Hierdoor heb ik een deel van mijn jeugd overgeslagen." – jongere wiens vader veteraan is

Zorgen over de toekomst

Kinderen geven ook aan zich zorgen te maken over hun toekomst. Ook hier gaat het soms om praktische zaken, maar ook om gevoelens en angsten over zichzelf. Sommige kinderen geven bijvoorbeeld aan zich zorgen te maken over hun toekomstige school of baan. Ze zijn bang dat ze het niet gaan redden, en dat het heel vervelend of moeilijk gaat worden. Ook ouders geven aan zich soms zorgen te maken over de toekomst van hun kinderen, en of zij wel hun plek in de wereld gaan vinden. Het gaat dan vooral om de kansen en mogelijkheden die kinderen krijgen. Deze kinderen worden niet altijd goed begrepen door de buitenwereld. Daardoor krijgen ze misschien niet altijd de mogelijkheden die andere kinderen wel krijgen. Enkele kinderen die we tijdens de werkbezoeken gesproken hebben, zijn erg ziek. Hun zorg bestaat er dan ook vooral uit, dat ze hopen wel ooit weer beter te worden. Zij willen juist graag zichzelf weer kunnen vertrouwen.

Wensen- en verlanglijstjes

Alle kinderen konden ons vertellen wat zij graag zouden willen veranderen om hun leven fijner te maken.

Hieronder geven we kort aan wat de kinderen het meest belangrijk vinden.

Kinderen met complexe GGZ-problematiek:

- Ook deze kinderen geven aan dat te laat gezien wordt dat er ernstige problemen spelen en dat de wachtlijsten voor hulp veel te lang zijn.
- Jongeren ervaren het gevoel 'opgegeven' te worden als hulpverleners de behandeling stoppen (of omdat ze het zelf niet meer weten of omdat ze uitbehandeld zijn).
- De regels over wat je wel of niet kan doen zouden binnen veel instellingen soepeler mogen. Jongeren zouden hier meer inspraak in willen hebben.

Jongeren die een (ernstige) eetstoornis hebben:

- De jongeren vinden het heel vervelend dat ze lang moesten wachten op de juiste hulp. De hulpverlening zou meer kennis moeten hebben over eetstoornissen en wachtlijsten zouden minder lang moeten zijn.
- De jongeren zouden graag willen dat er niet alleen naar risico's gekeken wordt, maar dat ze ook leuke dingen kunnen blijven doen omdat ze daar gelukkiger van worden.

Jongeren die in een (kleinschalige) justitiële inrichting wonen:

- Detentie zou veranderd moeten worden. Jongeren zitten nu (te) lang vast maar daar leer je niets van.
- De jongeren ervaren racisme en dat ze snel een stempel krijgen, bijvoorbeeld dat ze agressief zouden zijn. Dat zouden ze graag anders zien.
- Contact met het thuisfront is heel belangrijk voor de jongeren.

Jongeren die dak- en thuisloos zijn:

- Een eigen plek om te wonen, want dat is de basis van alles.
- De jongeren hebben slechte familierelaties en geen vast steunfiguur. Een vertrouwenspersoon die in praktische zaken kan helpen en af en toe een knuffel geeft zou heel fijn zijn.
- Op school zou er meer met alle leerlingen gepraat moeten worden: niet afwachten tot een leerling naar je toe komt.

Jongere met een ouder die oorlogsveteraan is:

- Het zou fijn zijn als er vanuit Defensie werd gepraat met de kinderen in het gezin voor het kind-verhaal. Zij kunnen dan zelf aangeven wat voor hulp zij nodig hebben.
- Kinderen van veteranen willen graag dat er sneller hulp is in het gezin en beschikbaar voor het gezin. Nu moeten de veteranen dit zelf uitzoeken, en worden kinderen in het gezin vaak vergeten door de hulpverlening.

Kinderen die hoogbegaafd zijn:

- De kinderen willen dat de buitenwereld beter begrijpt wat het is om hoogbegaafd te zijn en daardoor anders te denken. De kinderen vinden het lastig dat hoogbegaafdheid op een gewone school niet altijd gezien wordt en kinderen zich daardoor vaak vervelen of niet lekker in hun vel zitten.
- De kinderen hebben last van het pesten zowel op school als in de buurt. Ze zouden willen dat iedereen zichzelf zou kunnen zijn en dat er niet te snel geoordeeld wordt over elkaar.

Wensen- en verlanglijstjes - vervolg

Jongeren op Voortgezet Speciaal Onderwijs:

- Deze jongeren zouden graag langer op school willen kunnen blijven en langer door kunnen blijven leren, net als andere jongeren dat kunnen.
- Jongeren willen graag persoonlijke begeleiding blijven houden, ook als ze straks werken. Ze willen terug kunnen vallen op een vertrouwd persoon.
- De jongeren zijn erg onzeker over hun toekomst: waar gaan zij straks wonen? Waar gaan zij straks werken? Ook de volwassenen om hen heen maken zich daar zorgen over: wie zorgt er straks voor hen en helpt hen te ontwikkelen?

Jongeren die ondersteuning krijgen van jongerenwerkers:

- De jongeren willen graag meer en betere docenten op het MBO. Zij vinden het vervelend dat lessen uitvallen, maar vooral dat zij voor hun gevoel op school lager ingeschat worden dan dat zij aan zouden kunnen. Zij worden hierin niet serieus genomen.
- De jongeren zouden willen dat er meer aandacht besteedt wordt aan de stijgende kosten. Ze maken zich zorgen of ze wel een betaalbare woning kunnen vinden. Ook lopen ze makkelijk schulden op.

Jongeren die actief zijn bij de scouting:

- Minder hoge werkdruk op school: ze hebben veel huiswerk, en zitten ook nog bij clubs en hebben taken thuis.
- Mensen zouden zich meer zorgen moeten maken om natuur en klimaat en hoe we daar mee omgaan.
- Op school wordt – soms veel, soms minder – gepest. Dit zou moeten stoppen.

Kinderen die op de kermis wonen:

- Ook kinderen die op een kermis wonen willen dat er minder gepest wordt, zowel op de Rijdende School op de kermis als op de (reguliere) winterschool.
- Er is weinig ruimte om buiten te spelen en sporten is ook lastig. Dat vinden de kinderen jammer.
- Enkele kinderen vinden het soms lastig dat zij pas laat kunnen gaan slapen omdat hun ouders nog aan het werk zijn.

Kinderen die een toptalent zijn in sport:

- De eisen die school stelt en de eisen die de jeugdopleiding stelt moeten beter op elkaar afgestemd worden.
- Voor alle leeftijden zou vervoer geregeld moeten worden tussen school en de jeugdopleiding. Nu moeten de jongere groepen dit zelf regelen.

Behoeften bij groepen kinderen

Omdat het zorgsysteem een heel belangrijk thema was hebben we de kinderen, bij het analyseren van de resultaten van de werkbezoeken, verdeeld naar hun behoefte aan professionele hulp. Kinderen met zware vormen van professionele hulp hebben veel of ernstige problemen. Zij hebben complexe zorg nodig en hebben veel te maken met hulpverlening. Daardoor heeft de hulpverlening veel invloed op wat er wel of niet goed gaat in hun leven. Kinderen die professionele hulp krijgen of nodig hebben op school of in hun omgeving hebben soms extra ondersteuning nodig. Een aantal van hen krijgt die hulp, maar een aantal ook niet. De laatste groep betreft kinderen die geen professionele hulp nodig hebben. Hieronder bespreken we wat voor de drie groepen kinderen de meest belangrijke thema's waren.

Om goed zichtbaar te maken waar de kinderen in deze groepen het meest over spraken, hebben we zogenaamde 'code-wolken' per groep gemaakt. Deze code-wolken laten zien welke thema's het vaakst genoemd zijn: hoe groter de woorden, hoe vaker er over gesproken is.

Kinderen die zware vormen van professionele hulp krijgen

De eerste groep bestaat uit de kinderen die we gezien hebben in vier werkbezoeken: Jongeren met een ernstig eetprobleem, jongeren met ernstige psychiatrische problematiek, jongeren die dak- en thuisloos waren of zijn of die in een Kleinschalige Voorziening wonen.

Zoals de code-wolk ook duidelijk laat zien, is het zorgsysteem een belangrijk onderdeel geweest in de gesprekken die wij met deze kinderen gevoerd hebben. Het ging dan niet alleen over de zorg die ze nu kregen, maar ook over de zorg die ze

vroeger hebben gehad of juist gemist hebben. Alle thema's die we hiervoor besproken hebben bij het domein "zorg" zijn ook door deze kinderen aan ons verteld: de wachtlijsten, niet de juiste zorg krijgen en onduidelijkheid wie de zorg coördineert.

Wat vooral opvallend is bij deze groep kinderen, is dat de zorg en het zorgsysteem zó belangrijk zijn in hun leven, dat het moeilijk is om met andere dingen bezig te zijn zoals school en vrienden. Natuurlijk zijn dat soort dingen ook voor deze kinderen belangrijk, maar ze vertelden er minder over omdat andere dingen belangrijker zijn voor hen om over te praten.

Kinderen die professionele hulp krijgen of nodig hebben

Deze groep bestaat uit de kinderen die wij gesproken hebben tijdens vier werkbezoeken: Jongeren die op het Voortgezet Speciaal Onderwijs (VSO) zitten, kinderen die hoogbegaafd zijn, jongeren die opgegroeid zijn met een ouder die veteraan is of die hulp krijgen van jongerenwerkers.

Afgezien van de jongeren met een ouder die oorlogsveteraan is, krijgen al deze jongeren een vorm van professionele hulp. Toch hadden ook deze kinderen van

veteranen hulp nodig gehad, maar zij hebben dit niet gekregen.

De kinderen in deze groep delen een ding: regels en afspraken in het onderwijs, de zorg of vanuit de overheid, hebben tot gevolg dat kinderen niet altijd krijgen wat zij nodig hebben of wat in hun belang is. Voor veteranen-kinderen betekent dit bijvoorbeeld dat er niet wordt gezorgd voor hun ouder – die vaak hele moeilijke dingen heeft meegemaakt in de oorlog – maar ook niet voor de andere gezinsleden die daar mee om moeten gaan. Vooral voor de kinderen is dit heel moeilijk. Voor de VSO-kinderen is het heel moeilijk dat zij eigenlijk na hun 18e niet door kunnen leren, terwijl alle andere kinderen dat wel kunnen. School, zorgsystemen en de gevolgen daarvan voor hun eigen ontwikkeling zijn voor alle kinderen in deze groep belangrijke thema's.

Bij deze kinderen zien we dat 'vrienden' en 'school' de belangrijkste onderwerpen zijn waar zij over praten. Zij hebben weinig te maken met zorg, en hun thuissituatie is goed. Dit betekent niet dat zij helemaal geen problemen ervaren in hun leven. Net als de andere kinderen die wij gesproken hebben, is het voor hen ook lastig school te combineren met andere verplichtingen in hun leven. Kinderen die een toptalent zijn in sport bijvoorbeeld, moeten veel trainen en hebben daardoor weinig tijd voor andere leuke dingen.

Hoewel deze groep kinderen ook ervaring heeft met pesten, ging het er in de gesprekken met de kinderen vooral over dat iedereen mee moest kunnen doen. Kinderen bij de scouting bijvoorbeeld vertelden dat ze het daarom ook juist zo fijn vonden bij de scouting. En ook voor de kinderen die met hun ouders mee reizen met de kermis zijn andere kinderen op de kermis heel belangrijk voor het contact.

Kinderen die geen professionele hulp nodig hebben

De laatste groep bestaat uit de kinderen die wij gesproken hebben tijdens het werkbezoek bij de scouting, tijdens het werkbezoek op de kermis en de kinderen die wij gesproken hebben omdat ze toptalent zijn in sport.

5. Conclusie en vervolgstappen

In de vorige hoofdstukken heb je kunnen lezen dat veel kinderen de moeite hebben genomen om met ons te praten of de vragenlijst in te vullen. Maar wat was de belangrijkste boodschap van deze kinderen? Welke nieuwe of opmerkelijke dingen hebben we gehoord? En wat gaan we hiermee doen? Dat vertellen we in dit hoofdstuk.

Wat wilden we weten?

In deze Kinderrechtentour stonden drie vragen centraal:

1. Hoe gaat het met kinderen in Nederland? Wat vinden zij belangrijk in hun leven?
2. Wat vinden kinderen belangrijk voor hun eigen toekomst en die van andere kinderen in Nederland?
3. Wat kan de Kinderombudsman doen om de situatie van kinderen te verbeteren?

In dit hoofdstuk nemen we alle informatie die we hebben verzameld samen en geven we antwoord op deze drie vragen.

Wat heeft de vragenlijst ons geleerd?

Grote verschillen tussen groepen

Veel kinderen positief maar ook zware onvoldoendes

Uit de informatie van de 956 kinderen die onze vragenlijst hebben ingevuld, blijkt dat de meeste kinderen erg tevreden zijn over hun leven. De kinderen geven hun leven gemiddeld het rapportcijfer 7,7. Dit is heel mooi en we zien hierin ook een verbetering ten opzichte van 2016²¹: kinderen gaven hun leven toen gemiddeld een 7,4.

²¹ We moeten heel voorzichtig zijn met het vergelijken met de resultaten van 2016. De groep kinderen die in 2016 de vragenlijst heeft ingevuld was geen goede afspiegeling van alle kinderen in Nederland. Ook dit jaar is dit op een aantal punten niet gelukt.

Ongeveer 10% van de kinderen geeft hun leven een onvoldoende: zij geven een gemiddeld rapportcijfer van 3,8. Dit is een heel laag cijfer en dat vinden wij erg zorgelijk.

Kinderen zijn positiever dan jongeren

We zien óók grote verschillen tussen groepen kinderen in het rapportcijfer dat kinderen hun leven geven. Een van de belangrijkste verschillen is het rapportcijfer van kinderen (8 t/m 12 jaar) en jongeren (13 t/m 18 jaar). Jongeren geven een significant lager rapportcijfer, namelijk een 7,1 dan kinderen, die hun leven gemiddeld een 8,5 geven.

Kwetsbare groepen zijn minder positief dan kinderen zonder problemen

We zien ook dat er een aantal kwetsbare groepen kinderen is dat een significant lager cijfer voor hun leven geeft dan kinderen die die problemen niet hebben. Kinderen die weinig geld hebben thuis, problemen hebben thuis of die jeugdhulp krijgen geven hun leven gemiddeld een rapportcijfer tussen de 6,3 en 6,9. Kinderen die deze problemen niet hebben, geven hun leven gemiddeld een 8. Wel zien we dat deze kwetsbare groepen hun leven iets hoger waarderen dan in 2016: toen gaven de kinderen uit kwetsbare groepen hun leven gemiddeld een cijfer tussen de 5,9 en 6,6.

Ook bij de andere kwetsbare groepen zien we verschillen met kinderen zonder problemen. Deze verschillen zijn klein en

niet significant. Dit betekent dat deze verschillen toeval kunnen zijn.

De hele leefomgeving van het kind bepaalt hoe het kind z'n leven beoordeelt

Veel omgevingsvoorwaarden goed, maar niet voor iedereen

Van de 14 omgevingsvoorwaarden, die nodig zijn voor een goed leven en een goede ontwikkeling, zijn er gemiddeld 12,5 voldoende of goed. Dat is iets hoger dan in 2016, toen gemiddeld 12 omgevingsvoorwaarden voldoende of goed waren. Dit geldt echter niet voor alle kinderen die de vragenlijst invulden. Voor ongeveer 29% van de kinderen zijn 12 of minder omgevingsvoorwaarden voldoende of goed. Dat betekent dat er voor deze kinderen op twee of meer belangrijke punten in hun leven problemen zijn.

Omgevings situatie belangrijk voor de leeftijdsgroep die de vragenlijst heeft ingevuld

De 14 omgevingsvoorwaarden zijn te verdelen in twee sub-schalen: gezinssituatie en omgevingssituatie. Onder de gezinssituatie verstaan we alles wat er thuis bij ouders of opvoeders gebeurt. Onder omgevingssituatie verstaan we de sociaal en culturele omgeving. Dit is de buitenwereld waarin kinderen naar school gaan, sporten, spelen en te maken hebben met andere volwassenen en leeftijdsgenoten.

Uit de analyses is gebleken dat kinderen (8 t/m 18 jaar) significant lager scoorden op de sub-schaal omgevingssituatie dan op de sub-schaal gezinssituatie. Zowel de gezinssituatie als de omgevingssituatie zijn belangrijk voor het rapportcijfer. Bij de kinderen die onze vragenlijst hebben ingevuld zien we een grotere samenhang van het rapportcijfer voor het leven met de sub-schaal omgevingssituatie dan met de sub-schaal gezinssituatie. Dit zou kunnen betekenen dat het welzijn van kinderen vanaf een bepaalde leeftijd het best positief beïnvloed kan worden door de

kwaliteit van hun bredere leefomgeving te verbeteren.²²

Zekerheid, school, respect en sociaal netwerk van belang

De voorwaarden die het minst goed zijn beoordeeld gaan over stabiliteit en vertrouwen in de toekomst (Zekerheid), hulp en steun op school en de kans om leuke dingen te doen (School & Vrije Tijd), gelijke behandeling door andere kinderen en volwassenen (Respect) en hulp van andere volwassenen in de omgeving (Andere Volwassenen/Sociaal Netwerk). Op Respect na zijn dit dezelfde omgevingsvoorwaarden die in 2016 ook minder goed beoordeeld werden.

Van de kwetsbare groepen zijn het in het bijzonder de kinderen die problemen hebben thuis en de kinderen die jeugdhulp krijgen die deze, maar ook andere, omgevingsvoorwaarden lager beoordelen. Opvallend is dat de kinderen die naar speciaal onderwijs gaan juist hoger scoren op een aantal omgevingsvoorwaarden: Aandacht van ouders, Interesse van ouders en School & Vrije Tijd.

Belangrijkste onderwerpen: de mensen om je heen, onderwijs, veiligheid, gezondheid en zorg

Goede relaties zijn heel belangrijk

De kinderen die onze vragenlijst hebben ingevuld, hebben ons via de open vragen laten weten dat goede relaties met de

²² Of dit ook echt zo is, gaan we nog verder onderzoeken. Maar op zich is het wel logisch dat dit resultaat naar voren komt. Want de kinderen die de vragenlijst hebben ingevuld zijn allemaal op weg naar volwassenheid. De basisschoolkinderen die de lijst hebben ingevuld zitten in de hoogste klassen. Ze zijn nog net geen puber. De kinderen die op de middelbare school zitten en de lijst hebben ingevuld zijn dat al wel. En hoe ouder je wordt, hoe meer je je gaat losmaken van je ouders of opvoeders en hoe belangrijker je omgevingssituatie wordt. De vrienden om je heen, de buurt of stad waarin je opgroeit, de school die je voorbereidt op je vervolgopleiding en de hulp die je krijgt als je het moeilijk hebt.

mensen om je heen héél belangrijk voor hen zijn. Het gaat hierbij vooral om de relaties met ouders en broertjes en zusjes. Maar ook het contact met andere volwassenen, vrienden en leeftijdsgenoten. Ook geven kinderen aan dat een veilige thuissituatie hoog op hun agenda zou staan als zij Kinderombudsman/-vrouw zouden zijn. Ze gunnen elk kind een fijne thuissituatie. Opvallend is dat dit onderwerp het meest genoemd wordt bij de vraag wat er goed gaat in hun leven, maar óók bij de vraag wat beter kan in hun leven.

Onderwijs moet van goede kwaliteit zijn

Een ander thema dat kinderen erg belangrijk vinden is school. Vooral de kwaliteit van onderwijs. Hieronder verstaan de kinderen dat iedereen naar school moet kunnen gaan, dat school aan moet sluiten bij de persoonlijke behoeften van kinderen en dat ze goed geholpen worden met hun schoolwerk.

Ook zien kinderen nog punten waarop het onderwijs kan verbeteren. Zo vinden kinderen dat schooldagen te lang zijn, ze teveel huiswerk krijgen en er betere ondersteuning nodig is. We zien het onderwerp terugkomen bij de vraag wat er beter kan, maar ook bij wat ze zouden doen als ze Kinderombudsman/-vrouw zouden zijn én bij wat zij belangrijk vinden voor de toekomst van henzelf en de andere kinderen in Nederland.

Veiligheid, gezondheid en zorg

Er is door de kinderen nog een aantal andere onderwerpen genoemd dat zij belangrijk vinden, zoals een veilige leefomgeving en een inclusieve samenleving. Voor alle kinderen geldt dat zij het belangrijk vinden dat iedereen gezond kan opgroeien en leven en dat iedereen de zorg krijgt die hij/zij nodig heeft. Ook kinderen in kwetsbare groepen vinden deze onderwerpen erg belangrijk. Wel noemen zij het onderwerp zorg en gezondheid vaker dan andere kinderen.

Wat hebben de werkbezoeken ons geleerd?

Het draait om ondersteuning, betrokkenheid en vertrouwen

Tijdens de werkbezoeken hebben een heleboel verschillende kinderen ons veel verteld. Bijvoorbeeld dat het heel belangrijk is voor kinderen dat er iemand is die oog voor ze heeft, naar ze luistert en hen wil helpen. Dit kunnen ouders, familie of vrienden zijn. Maar ook leerkrachten, hulpverleners, jongerenwerkers of andere volwassenen in hun omgeving. Vooral deze laatste mensen zijn belangrijk. Zij hebben een belangrijke rol als de directe omgeving, zoals ouders, deze ondersteuning niet kan bieden. Ouders kunnen zelf problemen hebben, maar kunnen soms ook niet alles zelf regelen. Voor sommige kinderen is het bijvoorbeeld lastig de overstap te maken naar een nieuwe school of naar werk. Het is fijn dat er dan iemand is die ze kennen, die daar ervaring in heeft en hen kan helpen. De behoefte aan zo'n vertrouwenspersoon leeft bij alle kinderen. Omdat de kinderen allemaal in andere situaties opgroeien, speelt deze behoefte voor kinderen op verschillende vlakken. Voor sommige kinderen zijn de problemen in hun leven heel groot, en zijn ouders niet beschikbaar om hen te helpen. Deze groep kinderen, ongeacht hun leeftijd, heeft niet alleen behoefte aan praktische hulp en ondersteuning, maar juist ook aan emotionele ondersteuning: iemand met wie je kunt praten en die je laat merken dat je echt belangrijk bent.

Zorg is niet altijd beschikbaar of van goede kwaliteit

Veel van de kinderen die wij gesproken hebben, hadden in hun leven te maken met een vorm van professionele zorg of hebben dit juist gemist. Zorg was dan ook een veelgenoemd onderwerp. Dan ging het eigenlijk altijd over de problemen die

kinderen daarbij hebben meegemaakt: geen zorg of zorg die te laat kwam, lange wachtlijsten, slechte samenwerking tussen hulpverleners onderling en tussen hulpverleners en het gezin. Kinderen worden niet geholpen en daardoor worden problemen erger. Ook met actieve ouders en betrokken hulpverleners lukt het niet altijd om op tijd zorg te regelen of de juiste zorg te regelen. De kinderen en ouders vertelden ons verschillende verhalen, maar uit alle verhalen werd duidelijk dat het heel moeilijk is als je geen hulp krijgt of niet de hulp krijgt die je nodig hebt: niet alleen worden de problemen dan steeds complexer en ernstiger, maar er gaat ook veel tijd en energie zitten in het regelen van hulp in plaats van beter worden.

Vertrouwen in jezelf bepaalt vertrouwen in de toekomst

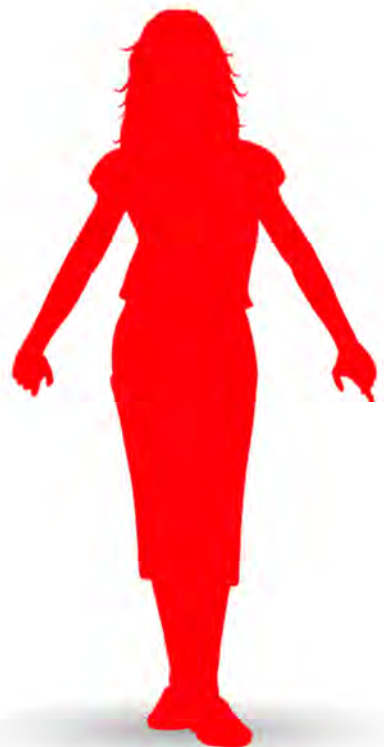
Een bijzondere kant aan de gesprekken die wij met de kinderen gehad hebben, is dat kinderen heel goed konden vertellen hoe de problemen die zij ervaren invloed hebben op hoe zij nu zijn. De kinderen met problemen hebben minder vertrouwen in zichzelf, in anderen of in de toekomst.

Kinderen die hulp krijgen, hulp nodig hebben of te maken hebben met zware vormen van hulp, hebben ons verteld over hun zorgen voor de toekomst. Kinderen die door problemen thuis al op jonge leeftijd voor zichzelf moesten zorgen, hebben bijvoorbeeld moeite andere mensen te vertrouwen. Kinderen met zware vormen van hulp, vinden het heel moeilijk erop te vertrouwen dat ze weer beter worden en in de toekomst geen hulp meer nodig hebben.

Andere kinderen die we gesproken hebben, zitten nu op een goede plek, maar zij maken zich zorgen over de stappen die ze nog moeten maken. Soms gaat dit over onderwijs, soms over de stap naar een baan, soms over waar ze gaan wonen. In een enkel geval gaat het zelfs over al deze dingen tegelijkertijd. Wat al deze kinderen

delen is dat ze verwachten dat het voor hen moeilijk zal zijn om mee te draaien in de samenleving.

We hebben bij een paar werkbezoeken ook kinderen gesproken bij wie eigenlijk alles heel goed gaat. En dat is heel fijn! Zij hebben vertrouwen in zichzelf, weten dat er mensen zijn die hen zullen helpen als dat nodig is, en maken zich dan ook niet zoveel zorgen over de toekomst.

Eindconclusie: grote verschillen tussen kinderen, maar ze vinden hetzelfde belangrijk

Als we al deze informatie samen nemen kunnen we antwoord geven op de vragen die centraal stonden in deze Kinderrechtentour.

Hoe gaat het met de kinderen in Nederland?

Gemiddeld gezien geven kinderen aan positief te zijn over hun leven, maar er zijn grote verschillen. Zo zijn jongeren (13 t/m 18) minder positief dan kinderen (8 t/m 12). Ook groeit een aantal kinderen op met één of meerdere problemen; zij zijn minder positief dan kinderen zonder problemen. Relatief veel kinderen geven hun leven een zware onvoldoende.

Wat vinden kinderen belangrijk?

We hebben veel overeenkomsten gezien in de antwoorden op de vraag Wat kinderen belangrijk vinden voor de toekomst? en de vraag Wat zij als Kinderombudsman zouden doen voor de kinderen in Nederland? We hebben daarom de uitkomsten op deze vragen samen genomen.

Drie belangrijke thema's

Als we kijken naar alle informatie die kinderen ons gegeven hebben, zowel in de vragenlijst als in de werkbezoeken, dan valt op dat kinderen het eens zijn over wat belangrijk is in hun leven. Dit geldt voor kinderen die hun leven een hoog cijfer geven maar ook voor kinderen bij wie het niet zo goed gaat in hun leven.

De kinderen hebben ons laten weten drie dingen nodig te hebben om hun leven beter te maken. Dit zijn thema's die zij belangrijk vinden voor de toekomst en die zij als zij Kinderombudsman waren, zouden aanpakken.

De drie belangrijkste onderwerpen zijn:

- Een veilige en liefdevolle thuissituatie
- Onderwijs- en zorgsystemen die van goede kwaliteit zijn
- Betrouwbare volwassenen die je zien en naar je luisteren.

Thuis én omgeving

Deze drie onderwerpen laten zien dat zowel de gezinssituatie als de bredere omgeving een belangrijke rol spelen in het leven van kinderen, en hoe zij hun leven waarderen. Dit is tevens uit de analyse van de vragenlijst naar voren gekomen. De gezinssituatie is heel belangrijk, maar bij de kinderen die de vragenlijst hebben ingevuld hangt de omgevingsituatie nog net iets sterker samen met hoe ze hun leven waarderen. De omgevingsituatie is breed en bevat een heleboel verschillende aspecten. Zoals uit de antwoorden van de kinderen blijkt, gaat het niet alleen om "structuren" zoals onderwijs en zorg, maar ook om hun vriendengroep en de hulp en het voorbeeld van volwassenen in het leven van kinderen en de veiligheid in de buurt.

Veiligheid in alle aspecten van het leven

Als we de drie hiervoor genoemde onderwerpen samen bekijken, dan kunnen we alles eigenlijk ordenen onder het begrip veiligheid. Hiermee bedoelen we dat het voor kinderen in alle opzichten in hun leven veilig moet zijn. Dit betekent dat alle condities voor ontwikkeling (14 omgevingsvoorwaarden) van voldoende kwaliteit moeten zijn. Dat kinderen voelen dat zij liefde krijgen, zichzelf kunnen zijn en hulp krijgen wanneer dit nodig is.

Nog belangrijker is dat deze liefde en hulp een constante factor is. Niet alleen thuis, bij hun gezinsleden, maar ook bij andere volwassenen in hun leven. Zeker voor kinderen die het moeilijk hebben thuis, spelen andere volwassenen een belangrijke rol. Wanneer deze veiligheid onvoldoende aanwezig is, heeft dit

gevolgen voor het vertrouwen van kinderen in hun eigen toekomst.

Wat gaan we doen?

Als Kinderombudsman hebben we genoeg onderwerpen gehoord waar we mee aan de slag kunnen. Hieronder beschrijven we wat wij als Kinderombudsman met alle informatie gaan doen die we tijdens de tour hebben opgehaald.

Focus op de zorg voor kinderen

Uit onze resultaten blijkt dat de hulp die kwetsbare kinderen krijgen op belangrijke punten tekortschiet. We zien ook dat dit grote gevolgen heeft voor de ontwikkeling van kinderen. Als Kinderombudsman hebben we in de afgelopen jaren al vaker vastgesteld dat er problemen waren in de zorg voor kinderen. Dit rapport geeft aanleiding om hier in 2019 opnieuw naar te kijken: de problemen lijken nog niet opgelost, of er zijn nieuwe problemen ontstaan.

Samenwerken met anderen

Als Kinderombudsman kunnen wij niet alléén het leven van kinderen verbeteren. Bovendien hebben we met dit rapport laten zien hoe belangrijk iets oudere kinderen de invloed van de bredere omgeving vinden op hun leven. We moeten dus met z'n allen aan de slag om het leven voor kinderen beter te maken. De Kinderombudsman zal daarom in de aankomende twee jaar de overheid en andere organisaties aansporen om bij te dragen aan een verbetering van het leven van kinderen in Nederland. In het bijzonder de kinderen in kwetsbare situaties.

Meer informatie verzamelen

Een aantal resultaten dat we gevonden hebben, kunnen wij op dit moment nog niet verklaren. Als Kinderombudsman vinden we het belangrijk om te weten waarom deze verschillen er zijn. We willen

immers dat alle kinderen onder goede omstandigheden kunnen opgroeien. Op basis van de informatie die we nu hebben, kunnen we niet voor alle verschillen een goede verklaring vinden. We weten bijvoorbeeld dat jongeren over het algemeen het leven wat minder positief zien dan kinderen, maar de verschillen die wij gevonden hebben zijn wel erg groot. Waar dat aan ligt, gaan we verder uitzoeken. We weten ook niet precies welke kinderen de bredere omgeving het belangrijkste vinden voor hun welzijn en welke kinderen juist hun gezin het belangrijkste vinden. Ook hebben wij nog niet alle ingevulde vragenlijsten kunnen bekijken. Door naar meer informatie te kijken, en door de informatie in detail te bekijken kunnen we beter zien wat er precies aan de hand is. Zo kunnen we onderzoeken waarom bepaalde groepen kinderen hun leven een lager cijfer geven dan andere kinderen.

Tot slot: de kinderen die onze vragenlijst hebben ingevuld zijn allemaal wat ouder. Over hoe het in Nederland gaat met baby's, peuters, kleuters en jonge schoolkinderen vertelt dit onderzoek ons niets. Op die vraag moeten we op een andere manier antwoord krijgen en over deze kinderen zullen we op een andere manier informatie gaan verzamelen.

Bijlage 1. Kinderrechtentour 2016

1. Wat zijn de conclusies van de Kinderrechtentour in 2016?

Net als dit jaar, bestond de Kinderrechtentour in 2016 ook uit twee gedeeltes: Margrite is samen met haar team op ongeveer 30 werkbezoeken geweest. Naast de werkbezoeken konden alle kinderen in Nederland, net als dit jaar, online een vragenlijst invullen over hun leven.

Uit de informatie van de werkbezoeken en van de vragenlijst zijn er drie belangrijke thema's naar voren gekomen waar de Kinderombudsman mee aan de slag moest gaan:

1. Echte aandacht

Eén thema werd in 2016 het meest genoemd: kinderen gaven aan dat ze échte aandacht nodig hebben van de mensen om hen heen. Van ouders, familie en vrienden, maar ook van professionals.

2. Te weinig goede informatie en onbegrip

Een ander belangrijk thema dat in 2016 genoemd is, is dat kinderen te weinig goede informatie krijgen of hebben. Zo kwam bijvoorbeeld naar voren dat bij als een van de ouders de gevangenis in moest, kinderen niet wisten wat dit allemaal voor hen betekenden.

3. Pesten en vrije tijd

Ten slotte vertelden veel jongeren dat pesten nog steeds een groot probleem is, zowel op school als online. Ook waren de kinderen niet tevreden over hoe ze hun vrije tijd konden invullen. Dit kwam vooral door de hoge werkdruk op school.

2. Wat hebben we met de informatie uit de tour 2016 gedaan?

Op basis van de belangrijke thema's die uit de Kinderrechtentour in 2016 naar voren zijn gekomen, hebben de Kinderombudsvrouw en haar team plannen gemaakt om met deze thema's aan de slag te gaan. Niet alles kan in één keer opgelost worden. Maar met de plannen, en de projecten die daaruit voortgekomen zijn, heeft de Kinderombudsman belangrijk werk kunnen doen om bepaalde problemen op te lossen. Hieronder beschrijven we kort bij elk plan wat de Kinderombudsman er in de afgelopen twee jaar aan gedaan heeft.

Aandacht voor aandacht

Een van de belangrijke thema's die naar voren kwam was 'echte aandacht'. Margrite en haar team hebben daarom 'aandacht voor aandacht' gevraagd. Een concreet voorbeeld hiervan is de zogenaamde 'tijdlijn' "Hoor je mij wel?" die in juni van 2018 gepubliceerd is. Deze tijdlijn gaat over kinderen met een ouder die ziek of verslaafd is of een beperking geweest. Met deze tijdlijn heeft Margrite aandacht gevraagd van alle volwassenen en organisaties voor kinderen die in zo'n situatie opgroeien. Ze zijn door de problemen vaak onzichtbaar en hebben de steun van andere volwassenen hard nodig.

Werkdruk op school

Werkdruk op school of van school was een ander belangrijk thema dat in 2016 naar voren kwam. Margrite en haar team hebben daarom deze 'schoolstress' bij allerlei belangrijke organisaties op de agenda gezet. Dit betekent dat zij in overleggen en vergaderingen met bijvoorbeeld scholen of ministeries die belangrijk zijn voor scholen, iedere keer genoemd hebben dat kinderen last hebben van schoolstress.

Informatie en participatie

In 2016 hebben de kinderen ook aan de Kinderombudsvrouw laten weten dat ze in sommige situaties te weinig informatie hadden gekregen over grote veranderingen die in hun leven plaatsvonden. Een voorbeeld hiervan waren kinderen met een ouder in de gevangenis. Kinderen wisten dan soms lange tijd niet waar hun ouder was en wanneer ze hem of haar weer konden zien. De Kinderombudsman heeft aan alle volwassenen en organisaties duidelijk willen maken hoe belangrijk het is voor kinderen om op zulke momenten goede informatie te krijgen. Samen met haar team heeft Margrite daarom in november van 2017 een andere tijdlijn gepubliceerd. Deze heet "Zie je mij wel?" en gaat over kinderen met een ouder in detentie. Met deze tijdlijn kon Margrite deze groep kinderen een stem geven en alle organisaties die met deze groep kinderen te maken hebben, oproepen om deze kinderen te zien en de zorg te geven die ze nodig hebben.

Caribisch Nederland

In het najaar van 2016 bezocht Margrite als onderdeel van de Kinderrechtentour de eilanden Bonaire, Saba en Sint Eustatius. Ze sprak hier met bijna 200 kinderen over hoe het met hen gaat, wat zij belangrijk vinden en wat er beter kan in hun leven. Nog eens 264 kinderen hebben hierover een vragenlijst ingevuld. Uit de vragenlijst en de gesprekken met de kinderen blijkt dat de meeste van hen opgroeien in een fijne omgeving en zich gelukkig voelen. Tegelijkertijd vinden de kinderen dat veel dingen beter kunnen op de eilanden. Zo is armoede volgens hen een groot probleem. Ook vinden ze dat hun ouders te veel moeten werken, stress hebben vanwege de geldzorgen en niet altijd het goede voorbeeld geven. In het rapport "Als je het ons vraagt; de Kinderombudsman op kinderrechtentour in Caribisch Nederland" dat in juli 2017 gepubliceerd is staat nog veel meer informatie over de kinderen die in Caribisch Nederland wonen. In 2019 zal Margrite wederom de eilanden bezoeken.

Bijlage 2. Voorbeeld vragenlijst

4. Ik ben een:

- Jongen
- Meisje
- Anders.

5. Hoe oud ben je?

...

6. Waar woon je?

- Bij mijn beide ouders
- Bij mijn vader (en partner)
- Bij mijn moeder (en partner)
- Wisselend bij mijn moeder en vader (en partner)
- Bij mijn pleeggezin
- In een instelling
- In een asielzoekerscentrum (azc) of gezinslocatie
- Anders, namelijk:

7. Geldt één van de punten hieronder voor jou? Vink die dan aan. Je kunt meerdere hokjes aanvinken.

- We hebben thuis weinig geld
- Er zijn thuis problemen
- Ik heb een lichamelijke ziekte of aandoening
- Ik heb een diagnose en krijg jeugdhulp
- Mijn ouders zijn gescheiden. Ze kunnen ook niet meer normaal met elkaar omgaan
- Ik ga naar een school voor speciaal onderwijs
- Ik kom uit een ander land en ben naar Nederland gevlucht
- Geen van deze punten geldt voor mij

8. Hoe heb je van de vragenlijst van de Kinderombudsman gehoord?

...

Deze vragenlijst gaat over kinderrechten. Alle kinderen hebben rechten. Dat is zo afgesproken. De rechten staan in het Kinderrechtenverdrag. Het zijn er 54.

Een paar belangrijke kinderrechten gaan over thuis. Dus waar je woont en met wie. Alle kinderen hebben het recht om bij hun ouders te leven. Soms hebben ouders problemen. Als die problemen groot zijn, moeten kinderen soms een tijdje ergens anders wonen. Dat kan bijvoorbeeld in een ander gezin zijn. Of in een tehuis met andere kinderen. Op die andere plek moet er dan wel goed voor je gezorgd worden. Ook als je niet bij je ouders woont, heb je nog steeds het recht om jouw ouders te zien en te spreken. Hierna komen 5 vragen over dit soort kinderrechten. Je kunt bij iedere vraag aankruisen hoe het voor jou is.

9. Liefde en aandacht van die ik van mijn ouders of opvoeders krijg, vind ik... Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je voelt je door hen begrepen
- Ze hebben tijd voor je als je ze nodig hebt
- Je hebt een goede band met ze

Wil je daar iets over vertellen?

...

10. Ik vind de structuur, regels en ondersteuning die er thuis zijn... Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je staat op een vaste tijd op
- Je gaat elke dag naar school
- Er zijn afspraken en regels, waar jij je aan moet houden
- Er is thuis iemand die je helpt als dat nodig is

Wil je daar iets over vertellen?

...

11. Het goede voorbeeld dat ik krijg van mijn ouders of opvoeders vind ik... Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Ruzie wordt uitgepraat
- Ze leggen dingen uit als je iets niet snapt
- Ze zorgen goed voor zichzelf en anderen
- Ze hebben werk of doen vrijwilligerswerk

Wil je daar iets over vertellen?

...

12. Ik vind de interesse van mijn ouders of opvoeders in wat ik belangrijk vind... Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je kunt je verhaal bij hen kwijt
- Ze luisteren naar jouw ideeën en wensen
- Je kan met hen praten als je problemen hebt
- Op sommige dagen hoef je niet naar school. Je mag dan zelf kiezen wat jij wilt doen

Wil je daar iets over vertellen?

...

13. De opvoeding die ik krijg vind ik...

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Er wordt altijd goed voor je gezorgd
- Er staat altijd iemand voor je klaar
- Je hebt contact met volwassenen die belangrijk voor je zijn, of die langere tijd voor je hebben gezorgd (bijvoorbeeld familieleden of pleegouders)

Wil je daar iets over vertellen?

...

Dat waren de eerste vragen. We gaan nu verder.

Je hebt niet alleen thuis rechten. Ook op school en bijvoorbeeld op je sportclub heb je rechten. Zo heb je het recht om naar school te gaan. Al voelt dat soms misschien meer als een plicht. En wist je dat je ook recht hebt op spelen en vrije tijd? En om samen te zijn met vrienden? Hierna komen 3 vragen over dit soort kinderrechten. Je kunt weer bij iedere vraag aankruisen hoe het voor jou is.

14. Op school en in vrije tijd, is het voor mijn gevoel...

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je vindt het niet vervelend om naar school te gaan
- Je krijgt op school genoeg hulp en steun, zodat je goed kunt leren
- Je krijgt de kans om in je vrije tijd de dingen te doen die je leuk vindt of waar je goed in bent (bijvoorbeeld sport, muziek, toneel, scouting of skateboarden).

Wil je daar iets over vertellen?

...

15. Het contact met vrienden vind ik...

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je doet leuke dingen met je vrienden
- Je kunt goed met je vrienden opschieten
- Je voelt je begrepen door hen
- Jouw vrienden houden rekening met wie jij bent

Wil je daar iets over vertellen?

...

16. De hulp die ik van andere volwassenen krijg, is voor mijn gevoel

Goed

Voldoende

Matig

Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Behalve je ouders of opvoeders zijn er andere mensen die jou helpen. Bijvoorbeeld andere familie, buren of leraren.
- Als je vragen hebt of extra hulp nodig hebt kun je bij familieleden, buren, leraren of andere mensen terecht
- Je zit bij een sportclub of vereniging

Wil je daar iets over vertellen?

...

Er zijn ook kinderrechten die gaan over wat er in jouw leven allemaal geregeld moet zijn. Je hebt bijvoorbeeld het recht op genoeg te eten en drinken en op goede zorg van dokters. Ook zijn er kinderrechten die gaan over wat er juist niet mag zijn in jouw leven. Je mag bijvoorbeeld niet anders behandeld worden dan andere kinderen, bijvoorbeeld door jouw huidskleur of om wat je gelooft. Hierna komen 3 vragen over dit soort kinderrechten. Je kunt weer bij iedere vraag aankruisen hoe dit er in jouw leven uit ziet.

17. De verzorging die ik krijg, vind ik...

Goed

Voldoende

Matig

Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je krijgt genoeg te eten en te drinken
- Je hebt genoeg kleding
- Je krijgt genoeg slaap
- Er is een dokter wanneer je die nodig hebt

Wil je daar iets over vertellen?

...

18. Het goede voorbeeld dat ik krijg van mensen die ik ken, vind ik...

Goed

Voldoende

Matig

Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Kinderen en volwassenen die jij kent zorgen goed voor zichzelf en voor anderen
- Kinderen en volwassenen die jij kent helpen elkaar graag
- Kinderen en volwassenen die jij kent behandelen elkaar met respect (zijn aardig voor elkaar)
- Kinderen en volwassenen die jij kent hebben een goede invloed op je

Wil je daar iets over vertellen?

...

19. Ik vind het respect dat ik krijg...

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je wordt niet anders behandeld dan andere kinderen die jij kent (bijvoorbeeld om je geloof, om hoe je eruit ziet, omdat je arm of rijk bent, of omdat je een handicap hebt)
- Je hebt het gevoel dat anderen rekening houden met wie jij bent
- Je hebt het gevoel dat je dezelfde kansen krijgt als andere kinderen
- Je kunt alleen zijn wanneer jij dat wilt
- Jouw ouders, opvoeders of anderen, lezen niet zomaar mee met je WhatsApp-gesprekken, e-mails of brieven

Wil je daar iets over vertellen?

...

Nu komen de laatste paar vragen.

Het is belangrijk dat je veilig kunt opgroeien. Thuis, maar ook op school en in de buurt. Ook daar zijn kinderrechten voor. Je hebt bijvoorbeeld recht op bescherming tegen geweld en mishandeling.

Ook moet je beschermd worden tegen gevaarlijke dingen, zoals drugs. Een heel belangrijk kinderrecht is het recht om informatie te krijgen over dingen die voor jou belangrijk zijn.

Bijvoorbeeld over waar je woont of waar je naar school gaat. Dit is nodig, omdat je ook het recht hebt om je eigen mening te vormen en die te laten horen. Hierna komen 3 vragen over dit soort kinderrechten. Je kunt weer bij iedere vraag aankruisen hoe het voor jou is.

20. De veiligheid bij mij in huis, vind ik...

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je voelt je veilig bij jou thuis
- Er wordt bij jou thuis geen geweld gebruikt
- Er wordt bij jou thuis geen drugs gebruikt
- Er wordt bij jou thuis niet gescholden

Wil je daar iets over vertellen?

...

21. De veiligheid bij mij in de buurt, vind ik...

Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je voelt je veilig in jouw buurt
- Er is weinig ruzie in de buurt
- Er wordt niet vaak ingebroken in jouw buurt
- Er is geen crimineel gedrag
- Er hangen geen vervelende mensen of jongeren rond in jouw buurt

Wil je daar iets over vertellen?

...

22. Ik vind de mate van zekerheid in mijn leven... Goed Voldoende Matig Onvoldoende

Hiermee bedoelen we:

- Je hebt vertrouwen in je toekomst
- Je woont langere tijd op één plek (je bent niet vaak verhuisd)
- Als er iets verandert dan wordt dat met jou besproken
- Je bent niet plotseling van school gewisseld
- Er zijn geen grote dingen gebeurd in je leven die je moeilijk of vervelend vond

Wil je daar iets over vertellen?

...

23. Welk cijfer geef jij aan jouw leven?

☐ 1	☐ 6
☐ 2	☐ 7
☐ 3	☐ 8
☐ 4	☐ 9
☐ 5	☐ 10

24. Wat vind je fijn in jouw leven?

(Bijvoorbeeld bij jou thuis, op school of in jouw buurt)

...

25. Wat kan er beter, om jouw leven (nog) leuker te maken?

(Bijvoorbeeld bij jou thuis, op school of in jouw buurt)

...

26. Wat vind je belangrijk voor de toekomst van jou en andere jongeren in Nederland?

...

27. Waar wil jij graag over meebeslissen in jouw leven? Mag je dat nu al?

	Bij jou thuis	Op school	Bij (jeugd)zorg	In de buurt	Weet ik niet	Wil ik niet
Ik mag meebeslissen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik zou graag willen meebeslissen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

De komende jaren gaat Margrite, de Kinderombudsvrouw, zich inzetten voor alle kinderen in Nederland. Ze wil graag van jou horen waar ze kinderen mee kan helpen.

28. Als jij Kinderombudsman of Kinderombudsvrouw was, wat zou je dan willen veranderen voor kinderen in Nederland?

...

We zijn bijna aan het einde van de vragenlijst. We willen je graag nog een paar laatste vragen stellen.

29. Ga je naar school?

- Ja, ik ga naar de middelbare school of het MBO
- Ja, ik ga nog naar de basisschool
- Ja, ik ga naar school en ik werk ook
- Nee, ik ga niet naar school. Ik werk
- Nee, ik ga niet naar school en heb ook geen werk
- Anders, namelijk ...

30. Welke type school volg je?

- Praktijkonderwijs
- VMBO basis of VMBO kader
- VMBO-gl of VMBO-tl
- MBO₁ of MBO₂
- MBO₃ of MBO₄
- HAVO
- VWO
- HBO
- WO
- Anders, namelijk:

31. In welke provincie woon je?

☐ Drenthe	☐ Noord-Brabant
☐ Flevoland	☐ Noord-Holland
☐ Friesland	☐ Overijssel
☐ Gelderland	☐ Utrecht
☐ Groningen	☐ Zeeland
☐ Limburg	☐ Zuid-Holland

32. Wil je hier de eerste 4 cijfers van jouw postcode invullen?

...

33. Wist je vóór deze vragenlijst al wat kinderrechten zijn?

- Ja
- Nee

34. Had je vóór deze vragenlijst al eens van de Kinderombudsman gehoord?

- Ja
- Nee

Bijlage 3. Overzicht van alle werkbezoeken

1. Stichting Rijdende school

- Betreft: kinderen van kermisexploitanten.
- Aantal kinderen: 9 kinderen
- Aanvullende informatie: Stichting Rijdende school verzorgt sinds 1955 basisonderwijs voor kinderen van kermisexploitanten en circusmedewerkers in Nederland.

2. Extralent Kerobei, school voor Hoogbegaafde leerlingen

- Betreft: hoogbegaafde leerlingen
- Aantal kinderen: ongeveer 15 kinderen
- Aanvullende informatie: Extralent is een school voor hoogbegaafde leerlingen. Formeel is de school onderdeel van de reguliere basisschool Natuurlijk! Extralent functioneert als een eigenstandige school. Op dit moment hebben zij drie klassen (A, B, en C) waarin kinderen uit groep 5 t/m 8 zitten.

3. De Meerklank, school voor Voortgezet Speciaal Onderwijs

- Betreft: leerlingen in de leeftijd 16 t/m 19 jaar
- Aantal kinderen: 12 kinderen
- Aanvullende informatie: De Meerklank is een VSO school voor leerlingen van 12 tot 18/20 jaar die zeer moeilijk kunnen leren. Het is een veilige leerplaats met veel toezicht en aandacht voor de leerlingen.

4. Huis voor Jongeren, Leeuwarden

- Betreft: jongeren zonder vaste woon- of verblijfplaats
- Aantal kinderen: 4 jongeren tussen de 19 en 22 jaar
- Aanvullende informatie: In het Huis voor Jongeren (HvJ) kunnen jongeren terecht als ze geen thuis of geen dak boven hun hoofd hebben en wel graag een toekomst voor zichzelf willen opbouwen.

5. Scouting Nederland

- Betreft: kinderen die lid zijn van een scoutinggroep.
- We hebben twee scoutinggroepen gesproken: de leeftijdsgroep 11-15 jaar en de groep voor scouts met een verstandelijke beperking.
- Aantal kinderen: 8 kinderen en jongeren, waarvan twee met een verstandelijke beperking
- Aantal medewerkers: 2 begeleiders en 2 medewerkers
- Aanvullende informatie: Scouting Nederland is de grootste jeugd- en jongerenorganisatie van Nederland met meer dan 100.000 leden. Er zijn verschillende soorten Scouting: landscouting, waterscouting en luchtscouting. Ook kinderen met een beperking kunnen deelnemen aan het Scoutingspel.

6. Amarum – Expertisecentrum voor eetstoornissen

- Betreft : jongeren met een eetstoornis
- Aantal kinderen: 2 jongeren
- Aantal familieleden: 4 familieleden
- Aanvullende informatie: Amarum behandelt volwassenen en jongeren vanaf 12 jaar met een eetstoornis.

7. JoU Jongerenwerk

- Betreft: kinderen die een steun in de rug nodig hebben
- Aantal kinderen: 7 jongeren
- Aanvullende informatie: Jongerenwerkers van JoU stimuleren groepen en individuele jongeren om op een positieve manier hun tijd te besteden en te werken aan een toekomst. Ze bieden jongeren een veilige plek, door middel van contactlegging, activiteiten en coaching.

8. Spirit - Kleinschalige Voorziening

- Betreft: Jongeren die in aanraking zijn gekomen met het jeugdstrafrecht. Tijdens de periode van voorlopige hechtenis blijven zij in een kleinschalige voorziening.
- Aantal kinderen: 2 jongeren
- Aantal familieleden: 1 ouder
- Aanvullende informatie: De Kleinschalige Voorziening (KV) is een locatie waar justitiële jongeren tijdens de periode van voorlopige hechtenis kunnen verblijven. Dit als alternatief voor een verder weg gelegen JJI, ver van ouders, school en netwerk. In de KV werken professionals, de jongere én zijn familie of netwerk samen aan wat nodig is om de kans op (terugval in) crimineel gedrag te verkleinen.

9. Kinderen met een ouder die veteraan is

- Betreft: kinderen met een ouder die veteraan is.
- Aantal kinderen: 2 jongeren

10. Accare intensieve zorg

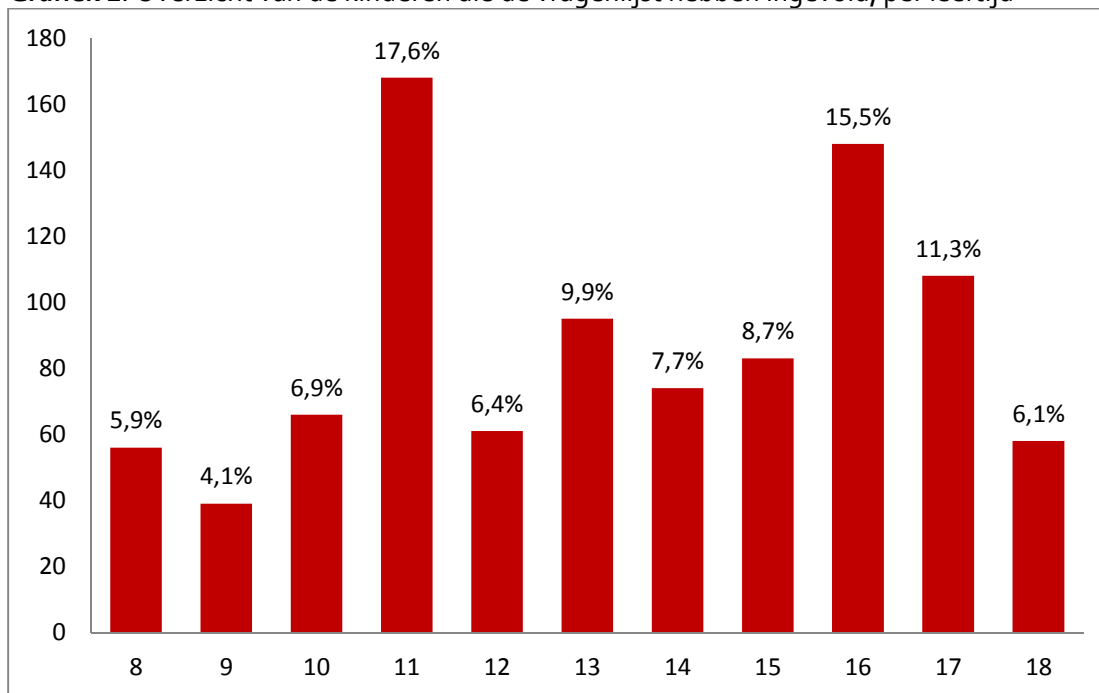
- Betreft: kinderen met ernstige psychische problematiek
- Aantal kinderen: 6 kinderen
- Aantal ouders: 4 ouders
- Aanvullende informatie: Accare is een instelling voor kinder- en jeugdpsychiatrie. Op de locatie waar wij zijn geweest worden kinderen met ernstige problematiek klinisch behandeld, als onderdeel van een poliklinisch traject.

11. Jeugdopleiding ADO Den Haag

- Betreft: jonge topsporters
- Aantal kinderen: 8 kinderen van 12 en 13 jaar oud
- Aantal ouders: 8 ouders
- Aanvullende informatie: Jonge voetbaltalenten uit de teams 'Onder 12' en 'Onder 13'. Kinderen van deze leeftijd hebben in de avond training en gaan naar een reguliere (basis)school. Jongeren die ouder zijn trainen overdag; zij hebben een aangepast schoolrooster op een school met een sporttalentenprogramma.

Bijlage 4. Resultaten in tabellen en grafieken

Grafiek 1: Overzicht van de kinderen die de vragenlijst hebben ingevuld, per leeftijd

*op basis van leeftijd vormen de kinderen die de vragenlijst hebben ingevuld een goede afspiegeling van de kinderen in Nederland

Tabel 1: Aantallen en percentages van de thema's "wat gaat er goed?"

Wat gaat er goed in je leven?	Aantal	Percentage	Cumulatief percentage
Goede relatie met mensen om je heen	184	15,8	15,8
Thuis / ouders / familierelaties	196	16,8	32,6
Vrienden	131	11,2	43,8
School / studie	122	10,5	54,2
Spelen / Sport / Vrije tijd / Spullen	148	12,7	66,9
Geluk & Blijheid / Gezelligheid	11	0,9	67,9
Eigen ontwikkeling / persoonlijke vaardigheden	9	0,8	68,6
Buurt / omgeving / dorp	33	2,8	71,5
Werk / bijbaan	11	0,9	72,4
Zorg / verzorging	13	1,1	73,5
Vrijheid / Doen wat je wilt / jezelf zijn	59	5,1	78,6
Alles	50	4,3	82,9
Overig	68	5,8	88,7
Missing	132	11,3	100
Total	1167	100	

Tabel 2: Aantallen en percentages van de thema's "wat kan er beter?"

Wat moet er beter in je leven?	Aantal	Percentage	Cumulatief percentage
Emotionele veiligheid/stabiliteit thuis	141	13	13
Veiligheid buurt/samenleving	26	2,4	15,4
School (gaan/passend)	87	8	23,5
Stress (school)	76	7	30,5
Stress (overige)	39	3,6	34,1
Contact leeftijdsgenoten	77	7,1	41,2
Pesten	25	2,3	43,5
Gezondheid/zorg	43	4	47,5
Meer spellen/spelen/sport	84	7,8	55,2
Mensen mij snappen	55	5,1	60,3
Gehoord worden/inspraak	37	3,4	63,7
Niets	160	14,8	78,5
Overige	58	5,4	83,8
Missing	175	16,2	100
Total	1083	100	

Tabel 3: aantallen en percentages van de thema's "Wat vind je belangrijk voor de toekomst?"

Wat vind je belangrijk voor de toekomst?	Aantal	Percentage	Cumulatief percentage
Onderwijs	107	9,9	9,9
Zorg voor iedereen	107	9,9	19,9
Gezondheid en voeding	44	4,1	24
Werk en inkomen	83	7,7	31,7
Gehoord worden/respect	69	6,4	38,1
Autonomie en vrijheid	77	7,2	45,3
Pesten	17	1,6	46,8
Inclusie/gelijkheid	74	6,9	53,7
Vrede/geen oorlog	17	1,6	55,3
Geluk en blijheid	128	11,9	67,2
Veiligheid leefomgeving	128	11,9	79,1
Overige	47	4,4	83,5
Geen antwoord/weet ik niet	178	16,5	100
Total	1076	100	

Tabel 4: Aantallen en percentages van de thema's "Wat als je Kinderombudsman/-vrouw was?"

Wat zou je doen als je Kinderombudsman of -vrouw was?	Aantal	Percentage	Cumulatief percentage
Goed onderwijs	128	11,4	11,4
Goede zorg en gezondheid	112	10	21,5
Veilig thuis	99	8,9	30,3
Veilige buurt / netwerk	44	3,9	34,3
Pesten stoppen/vrienden	40	3,6	37,8
Armoede stoppen	72	6,4	44,3
Aandacht/leuke dingen doen	52	4,7	48,9
Mishandeling	18	1,6	50,5
Inclusie samenleving	112	10	60,6
Druk/stress (school)	41	3,7	64,2
Druk/stress (algemeen)	19	1,7	65,9
vrijheid/inspraak	83	7,4	73,3
Overige	52	4,7	78
Goed/gelukkig leven (algemeen)	37	3,3	81,3
Weet ik niet/niets	209	18,7	100
Total	1118	100	

Tabel 5: Aantallen en percentages van gebieden "Waarover mag je of wil je meebeslissen?"

Waarover mag/wil je meebeslissen?	Ik mag meebeslissen		Ik zou graag willen meebeslissen	
	<i>Aantal</i>	<i>Percentage</i>	<i>Aantal</i>	<i>Percentage</i>
Thuis	676	70,7%	268	28%
School	353	36,9%	357	37,3%
Jeugdzorg	105	11,1%	151	15,8%
Buurt	127	13,3%	204	21,3%
Weet niet	175	18,3%	207	21,7%
Wil ik niet	34	3,6%	79	8,3%

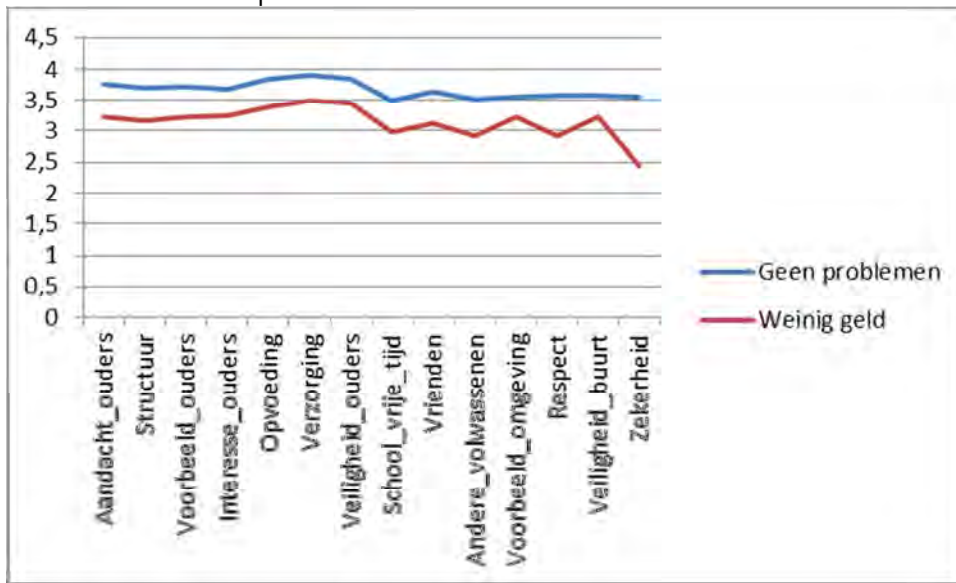
Tabel 6: Aantallen en gemiddelden van rapportcijfers en omgevingsvoorwaarden, per groep

Groep		Rapportcijfer	14 omgevings- voorwaarden totaalscore	Gezins- situatie	Omgevings- situatie
Geslacht	Jongens	7,8	n.s.	6,5	6,1
	Meisjes	7,6	n.s.	6,4	6,1
Leeftijd	8-12	8,5	13,1	6,7	6,4
	13-18	7,1	12,2	6,3	5,8
Weinig geld thuis	Wel in groep	6,9	12,1	5,7 ²³	5
	Niet in groep	8	12,9	-	-
Problemen thuis	Wel in groep	6,3	10	5,4	4,6
	Niet in groep	8	13	-	-
Lichamelijke ziekte	Wel in groep	7,6	12,9	6,8	6,1
	Niet in groep	7,9	12,9	-	-
Diagnose en jeugdhulp	Wel in groep	6,4	11	6,5	4,5
	Niet in groep	8	13	-	-
Gescheiden ouders	Wel in groep	7,3	12,3	6,5	5,8
	Niet in groep	8	12,9	-	-
Speciaal onderwijs	Wel in groep	8,2	12,7	6,7	6
	Niet in groep	7,9	12,9	-	-
Vluchtelingen	Wel in groep	n.b. ²⁴	n.b.	n.b.	n.b.
	Niet in groep	n.b.	n.b.	-	-

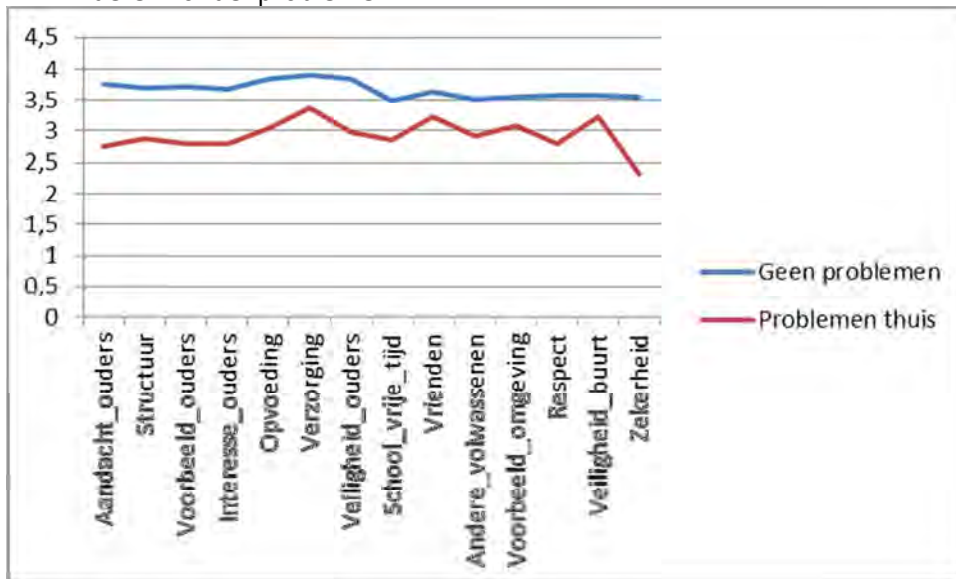
²³ Deze scores zijn alleen berekend *binnen* de betreffende kwetsbare groep.

²⁴ Het aantal vluchtelingen dat de vragenlijst heeft ingevuld is te laag (5) om deze cijfers te berekenen

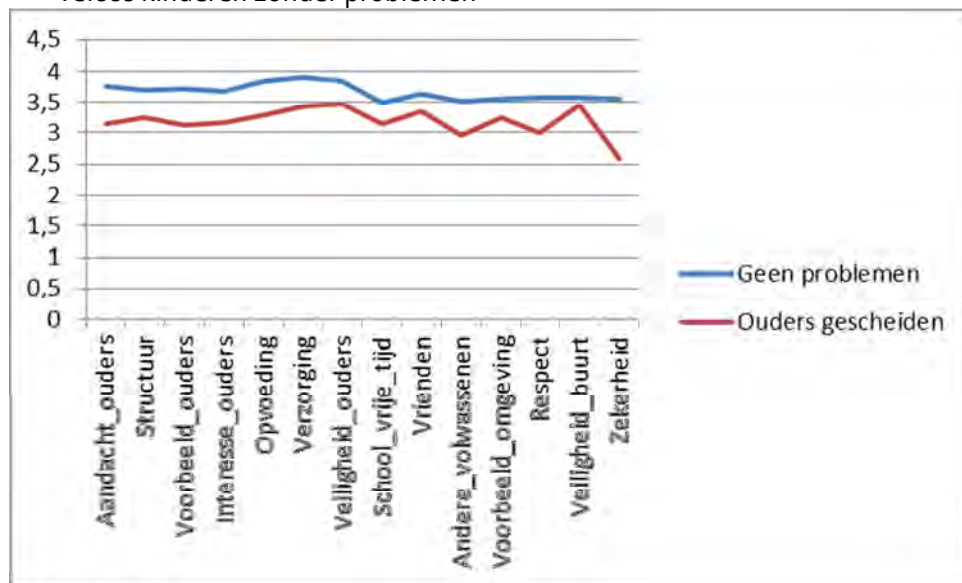
Grafiek 1: Score op de 14 omgevingsvoorwaarden van kinderen met weinig geld thuis versus kinderen zonder problemen

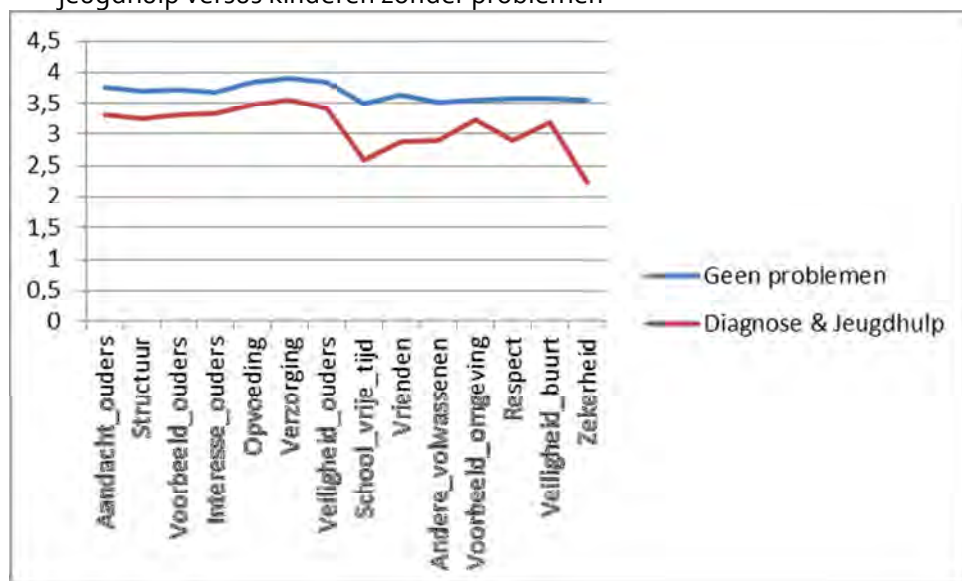
Grafiek 2: Score op de 14 omgevingsvoorwaarden van kinderen met problemen thuis versus kinderen zonder problemen

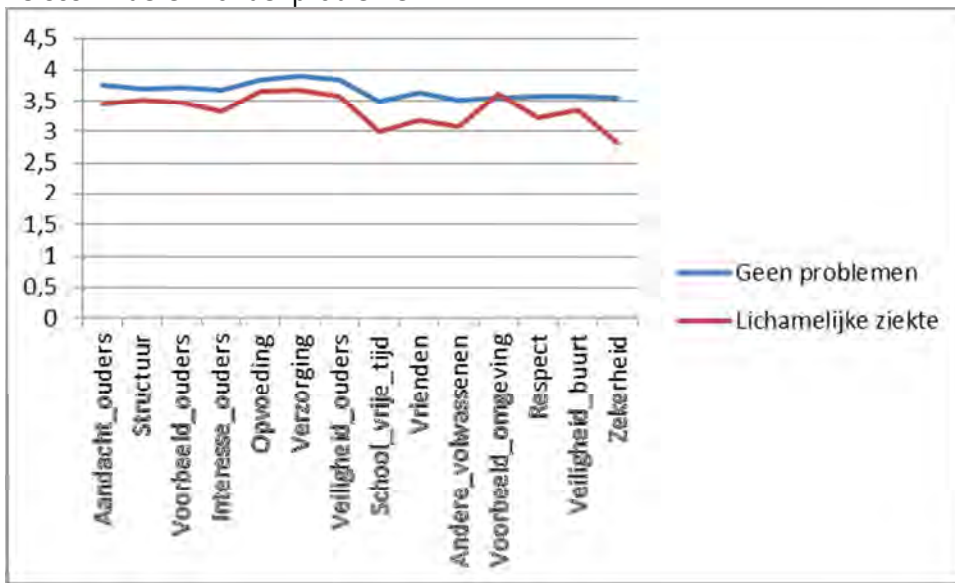
Grafiek 3: Score op de 14 omgevingsvoorwaarden van kinderen met gescheiden ouders versus kinderen zonder problemen

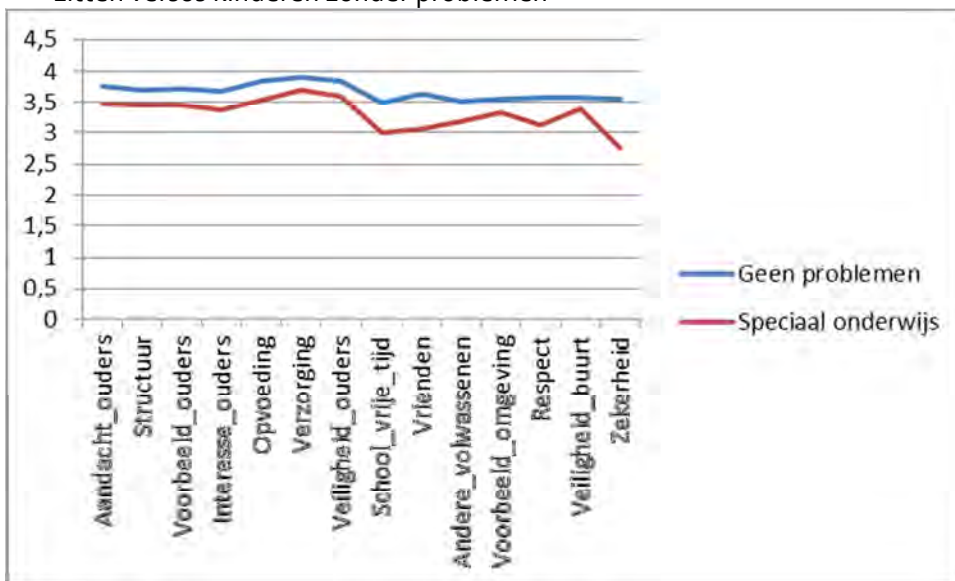
Grafiek 4: Score op de 14 omgevingsvoorwaarden van kinderen met een diagnose en jeugdhulp versus kinderen zonder problemen

Grafiek 5: Score op de 14 omgevingsvoorwaarden van kinderen met een lichamelijke ziekte versus kinderen zonder problemen

Grafiek 6: Score op de 14 omgevingsvoorwaarden van kinderen die op speciaal onderwijs zitten versus kinderen zonder problemen

Grafiek 7: Score op de 14 omgevingsvoorwaarden van kinderen die gevlucht zijn naar Nederland versus kinderen zonder problemen

